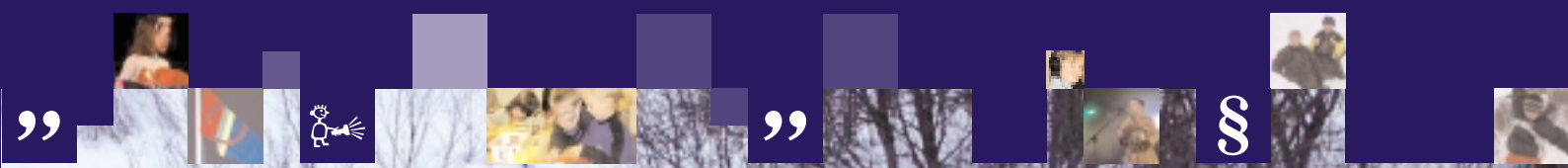

Sámi bajásšaddan

Fálaldagaid birra sámi mánáide ja nuoraide

SÁMEDIGGI SAMETINGET

BARNE- OG FAMILIEDEPARTEMENTET

Gihppaga lea Mánáid- ja bearášdepartemeanta
almmuhan ovttas Sámedikkiin
Golggotmánnu 2003

Gihppaga teavsttaid sáhtta bájuhit go čilge gii gáldun lea.

Mánáid- ja bearášdepartemeanta
Mánáid- ja nuoraidossodat
Poastaboksa 8036 Dep, 0030 OSLO

Olmolaš ásausat sáhttet čálalaččat dičŋgot eanet
gahppalagaid gihppagis dáppe:
Statens forvaltningstjeneste
Diehtjuohkinossodat
Poastaboksa 8169 De, 0034 OSLO
Fákša: 22 24 27 86
Elektrovnnalaš poastačujuhus: publikasjonsbestilling@ft.dep.no

Earát (ii almmolaš ásausat) ovddidit dingojumi deike:
Akademika
Møllergt 17 (M17)
Poastaboksa 8134 Dep, 0033 OSLO

Dingonnummir lea: Q-1066 B + S

Govat: Nils Henrik Måsø
Grafisk formgivning: Aase Bie
Prenten: Nikolai Olsens Trykkeri AS

Govvideaddji: Ole Åsheim / Samfoto

Sámi bajásšaddan

Fálaldagaid birra sámi mánáide ja nuoraide

Golggotmánnu 2003

Govvideaddji: Trym Ivar Bergsmo / Samfoto

Sisdoallu

OVDASÁTNI

Mánáid- ja bearašministtar	6
Sámediggepresideanta	7

SÁPMELAČČAT

Engerdalas Várjjagii	8
Gii lea sápmelaš?	8
Sámediggi	8
Sámegiella – álmolaš giella	9
Sámi álbmotbeaivi	9

ÁIGEGUOVDILIS LÁGAT JA KONVENŠUVNNAT

ON:a konvenšuvdna mánáid vuoigatvuođaid birra	10
Mánáidgárdeláhka	10
Oahpahusláhka	10
ILO-konvenšuvdna nr. 169 - mánát ja nuorat	11
Sámeláhka	11

DEARVVAŠVUOĐA- JA SOSIÁLAFÁLALDAT –

GIETKAMIS NUORRAVUHTII	12
Dearvvawvuodastašuvdna ja skuvlladearvvašvuođabálvalus	12
Váhnenbagadallan	12
Mánáidsuodjalus	13
Bearašsuodjalus	14
Psykálaš dearvvašvuohta	14
DGT dearvvašvuođabálvalusas	15
Sámi dearvvašvuođadutkama guovddáš	15
Ovdánahttindoarjja	15

MÁNÁIDGÁRDDIT

Sámi sisdoallu mánáidgárddis	16
Ovdamearkkat muhtin sámi mánáidgárddiin	17
Statistihkka	19
Erenoamáš doarjja sámi mánáidgárddiide	19

VUOĐDOSKUVLA

Skuvlla mearkkašupmi	20
Sámi sisdoallu oahpahas	20
Buot skuvllain galget leat dieđut sámi kultuvrra birra	20
Sámi oahpponeahtta	21
Kultuvrrálaš skuvlálávka	21
Sámegielloahpahas olggobealde hálddašanguovllu	22
Gáiddusoahpaheapmi	22
Statistihkka	23
Oahpponeavut	24
Internahtaskuvllat máttasámi guovllus	24
Sámi Váhnenfierpmádat	35

JOATKKASKUVLA	26
Sámi joatkkaskuvla Kárášjogas	26
Sámi joatkkaskuvla ja boazodoalloskuvla Guovdageainnus.	26
Stipeanda oahppiide geain lea sámegeiella joatkkaoahppus	26
Statistihkka.....	27
Jurdagat muhtin nuoras.....	27
SÁMI GIELLA- JA KULTURGUOVDDÁŽAT	28
MANŃÁ SKUVLAÁIGGI	30
AÁF.....	30
Kulturskuvla	31
Filbmafálaldat	31
Mánáid- ja nuoraidmagasiinnat	31
Festiválat.....	32
Valáštallanfálaldat	33
Teáhter	33
Girjerájus.....	34
Sámi dávvirvuorkkat	35
DOARJJAORTNEGAT	36
Frijafoanda	36
JurddabaŃku	36
Sámediggi	36
Eará doarjjaortnegat	37
OASÁLASTIN JA VÁIKKUHEAPMI	38
Sámedikki nuoraidpolitihkálaš lávdegoddi.....	38
Sámedikki nuoraidkonferánsa	38
Sámi mánáid- ja nuoraidorganisašuvnnat.....	38
InfoNuorra	40
FYLKKAGIELDDAT	41
Finnmárkku fylkkagiela	41
Romssa Fylkkagiela.....	41
Nordlánda fylkkagiela	41
RIIKKAIÐGASKASAŠ OVTTASBARGU	42
Ovttasbargu kultuvrraid rastá.....	42
NUORRAN Eurohpas	42
Davviriikkalaš ovttasbargu.....	43
Nuoraidbargu Barentsguovllus.....	43
Riikkaidgaskasaš konferánsat álgoálbmotnuoraide	43
MÁNÁIDÁITTARDEADDJI	44

Manin dákkár gihpa

Dát gihpa galggašii addit ideaid ja oaivademiid joatkkabargui buoridandihte sámi mánáid ja nuoraid bajásšaddandili gielddain ja fylkkain miehtá riikka.

Dát ii leat ohcangirji, eai ge dás leat buot dieđut juohke fálaldaga birra. Ulbmil gihppagiin lea baicce čájehit dan mánggabealatvuoda mii gávdno jagis 2003, ja čájehit ahte leat mánega oasárat mat oktiibuot dahket sámi bajásšaddama.

Mii eat sáhte dáhkidit ahte buot dieđut gihppagis leat ollislaččat ja odđasat dan beaivve og almmuhuvvo. Sivvan dasa lea og dađis dáhppáhuvvá juoga odđa.

Gihpa lea gávdnamis Mánáid- ja bearašdepartemeantta ja Sámedikki ruovttusiidduin:

www.odin.dep.no/bfd

www.samediggi.no

Govvideaddji: Steinar Myhr / NN / Samfoto

Ovttasdoaibman ja ovttasbargu

Mánáid- ja nuoraidpolitihka válđoáigumuš lea ahte buot mánáide ja nuoraide galget sihkarast-tojuvvot buorre ja oadjebas bajasšaddan- ja birgenláhki. Dát mearkkaša ahte buohkat galget oažžut dásseárvosaš fálaldagaid ja vejolašvuodaid. Sámi mánáide ja nuoraide ektui de dát mearkkaša ahte mis buohkain fertet lea áigumuš ahte áсахit bajasšaddanbirrasiid gos sámi ja dárú kultuvrrain livččii seamma árvu ja atnojuvvojit seammaárvosažžan.

Mánáid- ja bearášdepartemeanta lea deattuhan sámi mánáid ja nuoraid bajasšaddaneavttuid gitta 80-logu álggu rájes, e.e. siera doarjjaortnega bakte man ulbmilin lea buoridit sámi mánáid bajasšaddanbirrasiid ja sierra doarjjaortnegin sámi mánáidgarddiide. Dáid ortnegiid hálddašeapmi lea sirdojuvvon Sámediggái, ja lea oassin ovttasbargovuođus gaskal departemeanta ja Sámedikki.

Lea min oktasaš geatnegasvuohta lámččit dili nu ahte sámi mánát ja nuorat sáhttet váfistit ja ovdánahttit gielaset, kultuvrraset ja servvodateallima (vrd Vuodđolága § 110 A). Vai bargat buori barggu de lea áibbas dehalaš ahte lea buorre ovttasbargu buohkaid gaskkas geain lea ovddasvástáduš sámi mánáid ja nuoraid bajasšaddamis, sihke almmolaš eiseválddit ja eakto-dáhtolaš bargit. Viidáset lea dehalaš ahte váhnemat, mánát ja nuorat ieža sáhttet mielde fálaldagaid ja bálvalusaid hábmemis.

Lea ollu posiitiiva mii dáhpáhuva, vaikko soapmásat oaivvildit ii doarvái jođanit. Sámi mánáid-gárdiid lohku lea lassanan jagis jahkai. Dearvvašvuodabálvalusas áсахuvvojit odđa sámi fálaldagat vuodđuduvvon sámi kultuvrra ja árbevieruid ala. Lea eanet aht' eanet geat válljejit sámegeiella vuosttašgiellan skuvllas. Muhto oahpponeavvut gal váilot ollu fágain, seammás go eai leat doarvái oahppovejolašvuodat mas sámegeiella lea váldogiellan. Leat ain ollu hástalusat maiguin fertet bargat boahttevaš jagiid.

Mánáid ja bearášdepartemeanta ja Sámedikki bealis lea áigumuš ahte dát gihppa galggašii dagahit ahte sámi mánáid ja nuoraid beroštumit buorebut vuhtiiváldojit. Eanas mánáid ja nuoraid bajasšaddaneavttut mearriduvvojit suohkanlaš fálaldagaid ja bálvalusaid bakte. Go sámi mánát ja nuorat oktan váhnemiiguin, háliidit gielalaš- ja kultuvrralaš fálaldagaid mat nannejit sámi identiteahta, de dát gihpa dagaha suohkaniidda buoret vejolašvuoda dustet dáid dárbbuid ja sávaldagaid.

Mun sávan ahte dát gihppa movttiidahtašii oallugiid joatkit ovdánahttimis otná norggabeal' sámi mánáide ja nuoraide oadjebas ja buori bajasšaddama. Lea daid báikkalaš servodagain gos mánát ja nuorat orrot ahte ferte eanemusat bargat!

Mánáid- ja bearášministtar
Laila Dávøy

Laila Dávøy

Ángirusšat mánáid ja nuoraid

Mánát ja nuorat leat okta Sámedikki vuoruhansurggiin. Sii leat boahtteáiggi sámekultuvrra guoddit, hálddašeaddjit ja gaskkusteaddjat. Mánát ja nuorat geain lea sámí duogáš, dovdet iešguđetládje gullevašvuoda sámí servodahkii. Leat olu bealit mat mearridit dán variašuvnna. Váhnemiid válljejupmi, oktavuoha sogain ja eará ollesolbmui, leat ovttas birrasiin mielde hápmemin sin iešheanálaš olmmožiin. Bajásšaddan ja vásáhusat birrasiin geain lea posiitiivválaš oaidnu sámí árvvuide, leat mielde nannemin mánáid sámí identitehta. Dan oahpu maid sii ožžot ruovttus, mánáidgárddis, skuvllas, stoahkamis ja astoáiggis, váikkuha dasa makkárin sii šaddet ollesolmmožiin.

Sámediggi áigu bargat dan ala ahte nannet sámí mánáid ja nuoraid identitehta ja gullevašvuoda sámí servodahkii, sihkkarastit buori bajásšaddaneavttuid go servodat rievdá árbevierus ođđaáigásašvuhtii ja addit sámí mánáide ja nuoraide posiitiivva identitehtaovdáneami iežaset giela ja kultuvrra ektui. Sii dat galget ovdánahttit ja fievrridit viidáset sámí kultuvrra ja árvovuodu boahttevaš buolvvaide.

Mánát ja nuorat fertejit oažžut dieđuid ja máhtolašvuoda iežaset kulturdoaimmaheamis. ONA mánáidkonvenšuvdna deattuha mánáid vuoigatvuoda eallit iežaset kultuvrrain ja geavahit iežaset giela. Skuvllain ja mánáidgárddiin lea guovddáš sadi otná servodaga kultuvrragaskusteamis. Mánát ja nuorat fertejit dovdat ahte birrasis oidnet dehálažžan váldit vára sámí kultuvrras, ja ahte gávdnojit dieđut sámí árbevieruid, jurddašavugiid ja bajásgeassinvugiid birra.

Oahpahušláhka addá mánáide ja nuoraide individuála vuoigatvuoda oažžut oahpaheami sámegiela sihke vuodđoskuvllas ja joatkkaskuvllas. Sámí guovlluin lea buohkain geat leat vuodđoskuvllaagis vuoigatvuoha oažžut oahpahusa sámegillii ja sámegiela. Olggobealde sámí guovlluid lea unnimusat logi oahppiin ovttá gielddas geat dáhttot oahpahusa sámegillii ja sámegiela, vuoigatvuoha oažžut dakkár oahpahusa nu guhkká go leat unnimusat guhtta oahppit vel báhccán jovkui. Gielddain lea ovddasvástáduš láchčit ja čađahit dán vuoigatvuoda vuodđoskuvlladásis, ja fylkkagielddain dahje stádas lea ovddasvástáduš láchčit ja čađahit dán vuoigatvuoda joatkkaskuvlladásis.

Otná mánáid ja nuoraid máillbmi lea earálágan go váhnenbuolva. Našunála ja riikkaidgaskašaš mediat leat gievra gilvaleaddji sosialiserenbirrasat lágaš bearrašii ja sohkkii. Dát gáibida olu otná ollesolbmui. Seamma guoská midjiide geat bargat láchčit rámmaeavttuid juohkehačča ovdáneapmái. Giella lea dehálaš identitehtadagaldat. Bisuhandihte ja ovdánahttindihte sámegiela, ferte addit sámí mánáide ja nuoraide duohta vejolašvuoda geavahit iežaset giela árgabeaivvis. Danin lea buorre sámegielat mediafálaldat nu dehálaš. Filbma, tv, video ja Interneahtta leat mediat mat leat guovddážiis nuoraidkultuvrras, ja leat danin stuorra hástalus barggus sihkkarastit ja ovdánahttit sámí giela ja kultuvrra.

Sámediggi oaidná dán gihppaga dehálaš diehtojuohkkingáldun, movttideaddjin ja váikkuheaddjin gielddaid, fylkkagielddaid ja ášahusaid ektui mii guoská sámí mánáid ja nuoraid bajásšaddaneavttuid láchčimii olles riikkas.

Mun sávan midjiide buohkaide lihku dáinna dehálaš bargguin!

Sven-Roald Nystø

Sámediggepresideanta
Sven-Roald Nystø

Sápmelaččat

Engerdalas – Várjjagii

Árbevirolaš sámi ássanguovlu gohčoduvo Sápmin. Sápmi ollá nuortan Guoládagas Ruoššas Lulli-Norgii Engerdala rádjai ja Lulli-Ruttii Idre rádjai. Nuppiin sániiguin ássat sápmelaččat njeallji rikkas – Norggas, Ruotas, Suomas ja Ruoššas – ja olles dát guovlu lea Sápmi.

Sápmelaččat leat ássan iežaset guovlluin dološ áiggi rájes, ja Norgga stáda lea huksejuvnon guovtti álbmoga eatnamiid ala: sápmelaččaid ja dážaid. Sápmelaččat Norggas leat norgga álbmotláhttut, muhto sis lea sierra giella, sierra historjá ja sierra kultuvra.

Sámi ássanguovllut leat unnon. Álbmoga fárremat gusket maiddá sápmelaččaide. Dát ovdáneapmi lea dagahan ahte otne eai leat galle guovllu, earret Sis-Finnmárku, gos sápmelaččat leat eanetlogus. Eai buohkat dieđe ahte mángga báikkiin Norggas maiddá lea sámi historjá.

Giela vuodul lea dábálaš juohkket sámi ássanguovllu norgga bealde lullisámi, julevsámi ja davvisámi guovlluide. Dasa lassin lea unna nuortasámi joavku Njávdamis Finnmarkkus.

Oslo ja Romsa leat stuorámuš "sámi" gávpogat, muhto maiddá eará gávpogiin ássat sápmelaččat, nu go Troandimis ja Bergenis. Muhtun dáid gávpogiin lea sámisearvevuotta čátnon sámi servviide, sámi mánáidgárddiide, iešguđet ge lágan deaivadanbáikkiide ja universitehtaide. Sápmelaččat geat ássat gávpogiin bohtet iešguđet ge sajiiin rikkas, ja sis lea maiddá iešguđet lágan čánástat sámegillii ja sámi kultuvrii.

Gii lea sápmelaš?

Sáhtta mángga láhkai defineret doahpaga "sápmelaš". Earkilobmut geavahit iešguđet lágan definišuvnnaid go čilgejit iežaset sámi gullelašvuoda dahje váilelaš gullelašvuoda. Dát guoská dieđusge maiddá mánáide ja nuoraide. Dáruiduhttinpolitihka mielddisbuvttii ahte ollu sápmelaččat biehttaledje iežaset etnálaš duogáža, ja mii oaidnit ain otná beaivve váikkuhusaid das. Earret eará leat ollusat massán iežaset giela.

Norggas daddjo sámelágas ahte son guhte atná iežas sápmelažžan, ja lea sámegiella ruovttugiellan, dahje eatnis, áhčis, áhkus, ádjás, máttaráhkus dahje máttarádjás lea dahje lea leamaš sámegiella ruovttugiellan, lea vuoigatvuotta čálihit iežas sámi jienastuslohkui. Dát ii mielddisbuvtte ahte dušše sii geat leat sámi jienastuslogus, leat sápmelaččat, muhto ahte sii sáhttet geavahit vuoigatvuošaset jienastit sámi álbmotválljejuvnon orgánii, Sámediggái.

Eanet dieđut sámi jienastuslogu birra:
<http://www.samediggi.no>

Sámediggi

Stuorradiggi mearridii 1978 skábmamánus dulvadit Áltta-Guovdageainnu eanu ja hukset elfápmostašuvnna. Dát mielddisbuvttii ahte sámit ja olbmot biraspolitihkalaš birrasii in garrasit vuostálastigohte huksema akšuvnaiguin ja miellačájahusaiguin. Vuostálastin huksemii bijai leavttu sámi vuoigatvuođaid ovddideapmái Norggas.

Eiseválddit bidje Sámi vuoigatvuođalávdegotti ja Sámi kulturlávdegotti dustet sámiid gáibadusaid, ja jagis 1987 mearridii Stuorradiggi sierra sámelága ja dáikko bokte Sámedikki ásaheapmi

Vuođđolága paragrafa 110 A:
Eiseválddit galget láhčit dilálašvuodaid nu ahte sámi álbmotjoavku galgá sáhttit sihkarastit ja ovddidit gielas, kultuvrras ja servodateallimis.

Deatalaš ágga Sámedikki ásaheapmái lea ahte sámit go leat unnitlogus eai olat dábálaš demokrátalaš orgánaide eanetlohko demokratiija vuodul. Sámediggi ášahuvvui juste dan dihte ja vai sámiin lea oktasaš jietnaguoddi. Dát ii mearkkaš dan ahte buot Sámedikki áirasat leat gaskaneaset ovttamielalaččat, muhto ahte vuodđun daid mearrádušaide mat dahkkojuvvojit lea politihkalaš proseassa.

Engerdalas Várjjagii

Gii lea sápmelaš?

Sámediggi

Sámegiella –
álmolaš giella

Sámi álbmotbeaivi

Dán olis leat sámít ožžon dihto iešmearridan-vuoigatvuoda ovttaskas áššiide nugo ovda-mearkka dihtii áššiin mat gusket gillii, kultuvrii, ealáhusaide ja oahpahussii. Sámediggi juohká juohke jagi sullii 112 miljon kruvnnu iešguđet sámii kultur-, ealáhus-, giella- ja oahpahusulbmiliidda.

S. M. Gonagas Olav V rabai vuosttaš gearddi Sámedikki Kárášjogas 1989 golggotmánu 9. beaivve

Sámegiella – álmolaš giella

Ođđajagimánu 1. beaivve 1992 šattai sámegiella dásseárvosažžan dárogiellan álmolaš giellan Norggas. Sámeláhkii mii mearriduvvui geassemánu 12. beaivve 1987, lasihuvvui de oassi sámegiela geavaheami birra. Dát lasáhus gohčoduvvo sámelága giellanjuolggadussan.

Giellanjuolggadusaid ulbmilin lea bisuhit ja ovdánahttit sámegiela, dákko bokte ahte erenoamážit nannet sámegiela geavaheami álmolaš oktavuodain. Eanet geavaheami ja oahpaha bokte, lassána maiddái sámegiellat gelbbolašvuhta.

Sámegiela hálddašanguovlu

Sámelága giellanjuolggadusat gustojit mearriduvvon guovllu masa gullet guhtta gieldda/suohkana Finnmárkkus ja Romssas. Dát gielddat leat Unjárga, Deatnu, Poršángu, Kárášjohka, ja Guovdageainnu ja Gáivuona suohkanat. Hálddašanguovllus lea gielddas/suohkanis geatnegasvuhta geavahit sámegiela álmuhusain ja diehtjuohkkimis olbmuid, doahttalit earkilolbmuid geat dáhttot geavahit sámegiela álmolaš oktavuodain, geavahit giela lánkaásahusaid ja njuolggadusaid vuodul ja addit virgelobi bálkái bargiide oahppandihte sámegiela go gielddas lea dárbu dakkár gelbbolašvuhtii.

Gielddaid/suohkaniid golut guovttegiellat hálddašeapmái gokčojuvvo. Lea gielddaid/suohkaniid ovddasvástádus ahte

guovttegiellat ruđat geavahuvvojit sámegiela nannemi .

Maiddái eará gielddain lea vejolašvuhta searvat hálddašanguvlui. Sámediggi lea váldán oktavuoda mángga gielddaiguin, ja jearran dáhttot go sii šaddat oassin sámegiela hálddašanguovllus. Divttasvuona giella Nordlánddas lea dán jearaldaga olis mearridan ahte sii dáhttot šaddat oassin hálddašanguovllus.

*Sámedikki giellaossodat
Bredbuktnesveien 50
9520 Guovdageaidnu
Tlf: 78 48 42 00
Fákssa: 78 48 42 42
E-poasta: samediggi@samediggi.no
<http://www.samisk-sr.no/>*

Guovvamánu 6. beaivi – Sámi álbmotbeaivi

Sámi Álbmotbeaivi, guovvamánu 6. beaivi, lea oktasaš sámiiide, beroškeahttá orrot go sii Norggas, Ruotas, Suomas vai Ruoššas. Álbmotbeaivi ávvuduvvui vuosttaš geardde 1993:s go ON riikkaidgaskasaš eamiálbmotjahi almmolaččat rahppojuvvui Kárášjogas. Beaivi ávvuduvvo iešguđetládje sámii báikkiiin.

Duogáš dáhtonii lea ahte sámiiid vuosttaš riikkačoahkkinn dollojuvvui guovvamánu 6. b. 1917:s Troanddimis. Dalle lei vuosttaš háve historjjás go davve- ja lulesámit iešguđet riikkas deaivvadedje divaštallat ja fuomášahttit oktasaš áššiid ja váttisvuodaid. Elsa Laula Renberg vuolggahii čoahkkinjurdaga ja duohtan dagai riikkačoahkkima masa bohte badjel čuođi sápmelačča ja eanašat sin gaskkas ledje nissonat.

Jagi 2004 rájes lea guovvamánu 6. b. álmolaš levgenbeaivi
<http://www.flaggbutiken.se>
E-poasta: info@flaggbutiken.se

*Sámileavga.
Govvideaddji: Ammun Johnksareng*

Áigeguovdilis lágat ja konvenšuvnnat

ON:a konvenšuvdna mánáid vuoigatvuodaid birra

Mánáidkonvenšuvdna vuhtiiváldá dan mearkašumi mii juohke aidna álbmojoavkku árbevieruid ja kultuvrrálaš árvvuin lea mánáid suodjaleapmái ja mánáid harmonalaš ovdáneapmái. Muhtun artihkkaliin lea erenoamáš mearkašupmi sámi mánáid vuoigatvuodaide.

Artihkkal 30 addá čuovvovaš prinsihpa: "Stáhtain gos gávdnojit etnálaš, vuoingálaš dahje gielalaš minoritehta dahje eamiálbmot, ii galgga biehttaluvvot mánái mii gullá dákkár minoritehtii dahje eamiálbmogii, vuoigatvuohka ávkkástallat iežas kultuvrra, dovddastit ja doaimmahit iežas osku dahje geavahit iežas giela, ovttas earáin iežas joavkkus."

Artihkkal 29 lea oahpahusa birra: Ulbmil máná oahpahusain galgá leat

- oahppat árvvusatnit váhnemiid, su iežas kultuvrrálaš identitehta, giela ja árvvuid, ja nášuvnnálaš árvvuid dan riikkas gos máná ássá, riikkas gos son dal bođeš, ja kultuvrraide mat leat earáláaganat go su iežas;
- rahkkanahhtit máná ovddasvástádušlaš eallimii fridja servodagas, deattuhit áddejumi, ráfi, gierdavašvuoda, dásseárvvu soh-kabeliid gaskkas ja ustilašvuoda buot álbmotjoavkkuid, etnálaš, nášuvnnálaš ja osk-kolaš joavkkuid gaskkas ja olbmuid gaskkas geat gullet eamiálbmogii;

Riikkaidgaskasaš geatnegasvuodain mat dás leat namuhuvvon lea mearkašupmi daža eiseváldiid politihkkii mángga surggiin mat gusket sámi mánáid bajásšaddandillái. Dat guoská osiide nu go mánáidgárdi, vuodđoskuvla, joatkaskuvla, media ja eará suorggit eallimis gos álmolaš eiseváldiin lea ovddasvástáduš. Gielddain lea erenoamáš ovddasvástáduš sihkarastit sámi mánáide ja nuoraide bajásšaddama gos sin identitehta ja sin gullelašvuohka sámi servodahkii nannejuvvo.

Konvenšuvnna gávnnaat dáppe:
<http://odin.dep.no/bfd/>

Mánáidgárdeláhka

Lágas mánáidgárdiid birra čállojuvvo ahte lea gielddaid ovddasvástáduš láchit fálaldagaid sámi mánáide: "Mánáidgárdit sámi mánáide sámi guovlluin galget deattuhit sámegeiela ja sámi kultuvrra" (§ 7, goalmmát lađas). Rámmaplána, mii lea láchkaásahus mánáidgárdeláhkii, sistisdoallá sierra kapihtala sámegeiela ja sámi kultuvrra birra. Rámmaplána mihttomearit galget šujuhit mo mánáidgárdefálaldagat sámi mánáide berre láchiiduvvot, muhto seammás dohkkehit báikkálaš heiveheami ja báikkálaš eavttuid.

Lága gávnnaat dáppe:
<http://www.lovddata.no/all/nl-19950505-019.html>

Oahpahusláhka

Láhka vuodđoskuvlla ja joatkkaoahppu birra (Oahpahusláhka) oktáin láchkaásahusaiguin mearriduvvui 1999 čakčamánu 1. b.

Lágas geavahuvvo namahus, sámi guovlu, mii otna lea seamma go sámegeiela hálddašanguovlu. Sápmelačča definišuvdna lea čádnon sámelága eavttuide čálihit sámi jienastuslohkui. Lága mielde lea dat golbma váldo sámegeiela Norggas dásseárvosaččat.

Buot sámi guovllu ohppiin lea vuoigatvuohka oahpahussii sámegeillii ja sámegeielas. Olggobealde sámi guovllu, lea joavkkus gos leat unnimusat logi oahppi geat dáhttot dan, vuoigatvuohka oazžut oahpahusa sámegeillii ja sámegeielas, beroškeahhtá makkár duogáš sis lea. Dát vuoigatvuohka doalahuvvo nu guhkká go leat vel unnimusat 6 oahppi joavkkus. Dasa lassin lea sápmelažžain oktagaslaš vuoigatvuohka oazžut oahpahusa sámegeielas vuodđoskuvllain ja joatkkaskuvllain miehtá riikka.

Láhka gávdno dás:
<http://www.lovddata.no/all/nl-19980717-061.html>

ON:a konvenšuvdna mánáid vuoigatvuodaid birra

Mánáidgárdeláhka

Oahpahusláhka

ILO-konvenšuvdna nr. 169 - mánát ja nuorat

Sámeláhka

ILO-konvenšuvdna nr. 169 – mánát ja nuorat

ILO-konvenšuvdna nr. 169, mii guoskkaha álgoálbmogiid ja čearddaid iehčanas stáhtain, mearriduvvui 1989:is. Norga vuolláičálii konvenšuvnna 1990:is. Norga lea dasto dohkkehan ahte konvenšuvnna mearrádusat gusket sápmelaččaide. Norgga eiseválddit leat mángii deattuhan ahte ILO-konvenšuvdna sistisdoallá unnimusmeari sihkkarastindihte eamiálbmogiid beroštumiid ja dárbbuid. Dat mearkaša ahte Norgga eiseválddit sáhttet mannat vel guhkeleabbui go konvenšuvnna mearrádusat, ovddamearka dihte sihkkarastindihte sámi mánáid vuoigatvuođaid ja boahpteáiggi.

ILO-konvenšuvnna VI oassi gieđahallá sápmelaččaid vuoigatvuođa iežaset gillii ja iežaset oahpahussii, ja dasa lassin vuoigatvuođa váikkuhit oahpahasdagu mii guoská oahpahussii mii lea sin várás.

Artihkkal 28 deattuha oahpahusa mánáide iežaset gielas, ja ahte dát oahpahas galgá leat boađus ovttasbarggus sápmelaččaiguin. Norgga politihkka lea ahte sámi mánát galget ovdánahttit doaimbi guovttegielatvuođa, ja ahte sis galgá leat máhtolašvuohta sihke sámi ja dáža kultvrras, nu ahte sáhttet dovdat oadjebasvuođa guktui kultuvrraide.

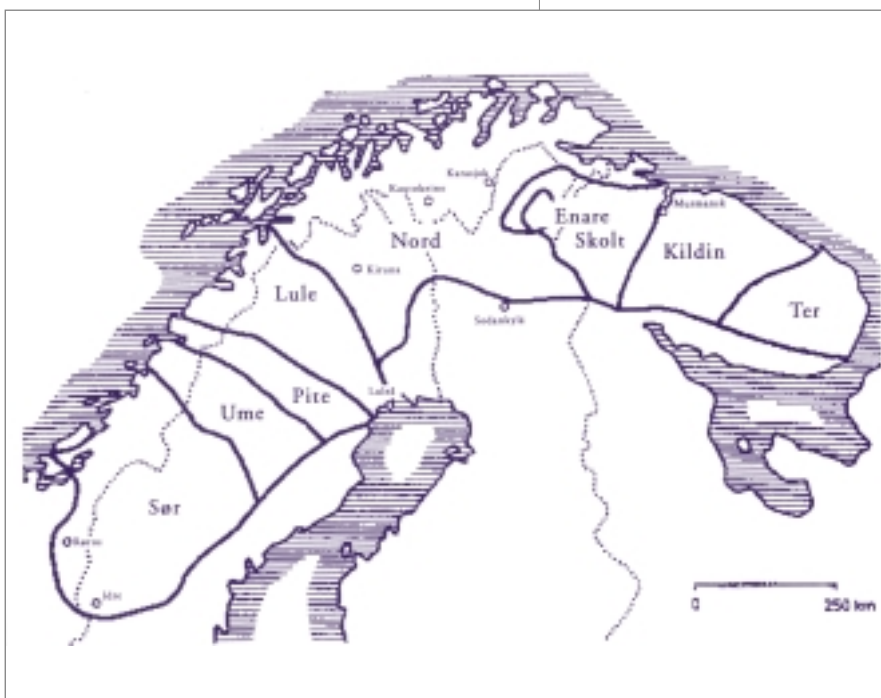
V oassi konvenšuvnna mii lea Oaju ja dearvvašvuođa birra, artihkkal 25, sistisdoallá mearrádusaid dohkálaš dearvvašvuođabálvalusaid ovdáneami birra sápmelaččaid várás. Dát galget nu guhkás go vejolaš gávdnot báikkálaš birrasis, ja vuhtiiváldit ekonomálaš, geografálaš, sosiála ja kultuvrrálaš dilálašvuođaid. Dearvvašvuođabálvalusat galget hálddašuvvot ja plánejuvot ovttaráđiid sápmelaččaiguin, ja heivehuvvot muđuid riikka ekonomálaš ja sosiála doaimbijuide.

Konvenšuvnna gávnnat dás:
<http://odin.dep.no/krd/norsk/same/016071-990004>

Sámeláhka

Sámelága ulbmil lea láchit diliid nu ahte sámi álbmot Norggas sáhtta sihkkarastit ja ovdánahttit iežaset giela, kultuvrra ja servodateallima. Sámeláhka sistisdoallá mearrádusaid Sámedikki ja sámegiela birra.

Lága gávnnat dás:
<http://www.lovddata.no/all/tl-19870612-056-0.html>

Sámi suopmanguovvluid viidodat.
Gáldu: St. dieđ. nr. 55 (2000-2001)
Sámepolitihka birra

Dearvašvuoda- ja sosiálafálaldat – gietkamis nuorravuhtii

Dearvašvuodastášuvdna ja skuvlladearvašvuodabálvalus

Dearvašvuodastášuvnna ja skuvlladearvašvuodabálvalus lea dehálaš rolla das ahte ovddidit dearvašvuoda ja eastadit psykálaš ja fysálaš váttuid áhpehis nissoniin, mánáin ja nuorain. Dán dahket bagadallama, fierpmádatbarggu, dearvašvuodaškosiid ja boahkuid bidjamis. Dearvašvuodastášuvdna lea eaktodahtolaš fálaldat, ja das lea erenoamáš vuolggasadji go olaha buot mánáid oktáin bearrašiiguin.

Lea dehálaš nannet dearvašvuodabargiid gelbbolašvuoda mii guoská dasa ahte bajásšaddat guovttegielat ja guovttekultuvrrálaš birrasiin, ja vel sámi historjjás, kultuvrras, árbevieruin, dábiin ja das mo bajásgeassin dáhpáhuva. Dát lea dárbbalaš e.e. nu ahte sáhtá veardidit mánáid dábálaš ovdáneami ja giellaovdáneami, ja neavvut váhnemiid iešguđet gázaldagain, nu go giella ja identitehtaovdáneapmi, psykálaš dearvašvuoda, biebmodili, fysálaš doaimmat jnv.

Diehtujuohkkin mánggakultuvrrálaš fáttáid birra sihke sámi ja dáčča mánáide ja váhneiid, berre leat lunddolaš oassi dearvašvuodastášuvnna ja skuvlladearvašvuodabálvalusa barggus. Dákkár dieđut sáhttet álkedit dili mánáin geain lea guovttekultuvrrálaš duogáš, ja sáhtašii váikkuhit dasa ahte nannet sámi mánáid identitehta.

Gelbbolašvuoda árvvoštallat sámi mánáid giellaovdáneami lea dehálaš oassi dearvašvuodastášuvnna doaimmas. Go mánát leat guovttejahkkásaččat, de lea lunddolaš deatuhit eatnigiela ovdáneami. Go mánát leat njealljahkkásaččat, de ávžžuhuvvo maiddái áicat mánáid giellaovdáneami dárogielas, sis geain lea dárogiella nubbingiellan. Mánát geain iešguđet sivaiddat geažil lea giellaovdáneapmi maŋjonan, galget čujuhuvvot PP-bálvalussii veardideapmái.

Vásáhusat čájehit ahte dearvašvuoda-

divššár dávjá lea dakkár olmmoš gii oažžu luohttámuša sámi birrasiin. Danin sáhtá leat ávkkálaš ahte dearvašvuodadivššár galleda mánáidgárddiid ja váhnemiid. Erenoamášit nuoramus mánáin geat ássat internáhtain sáhtá leat dárbu erenoamáš čuovvleapmái. Gielddat gos leat internáhtaskuvllat berrejit danin veardidit nannet skuvlladearvašvuodabálvalusa.

Sámi mánáin ja nuorain lea dárbu bissovašvuhtii go sis lea oktavuoha dearvašvuodabálvalusain, nu ahte váttisvuodát mat sáhttet čuožžilit iešguđetge ovdánaht-tindásis dustejuvvojit dainna gelbbolašvuodain mii lea geavaheaddji duogáža birra. Dát lea maiddái dehálaš nuoraidskuvlaagis, danin go ollusat dan áiggis atnet iežaset etnálaš identitehta váttisin. Mánaga nuoraidinformašuvdnakántuvrrain davvin leat sierra neahttasiiddut sámegillii.

Dearvašvuodastášuvdna berre čájehit gullevašvuoda mánáid sámi birrasii stohporeidema bokte, čijaheami bokte, sámi mánáidgirjiid ja duhkorasaid bokte jnv.

Sámedikki oahpahussodát sáhtá veahkehit skáhppot sámi mánáidgirjiid, duhkorasaid jnv.

*Sámedikki Oahpahussodát
9520 Guovdageaidnu
Tlf: 78 48 42 00. Telefákssa: 78 48 42 42
E-poasta: samediggi@samediggi.no*

*Video: Čoavdda guovtti máilmmiide –
Prográmma guovttegielatvuoda birra
(Nøkkelen til to verdener – Et program om
tospråkligheit), sáhtá dingot dáppe:
GOVAT AS, Box 333, 9915 Kirkenes*

Váhnenbagadallan

Váhnenbagadallanprográmma ulbmilin lea nannet mánáid ja nuoraid fuolahusa ja bajásšaddama, dainna jurdagiin ahte eastadit psykososiálalaš váttisvuodaid. Dan maid prográmma deattuha lea gulahallama ja ovttas-

Dearvavvuodastášuvdna ja skuvlladearvašvuodabálvalus

Váhnenbagadallan

Mánáidsuodjalus

Bearašsuodjalus

Psykálaš dearvašvuoda

DGT dearvašvuoda-bálvalus

Sámi dearvašvuodadutkama guovddáš

Ovdánahttindoarjja

doaibmama nannet, mii ovddida dovddu ahte son nagoda ja buorida iešárvvu sihke máná ja váhnema gaskavuodas ja váhnema ja fágaolbmo gaskavuodas.

Deaivvadanbáikkiid lámčin, gos váhnemat sáhttet loktet gažaldagaid ja lonohallat vásáhusaid mii guoská iežas mánáid bajásgeassimii, lea stuorra oassi dán prográmmas. Dearvašvuodastášuvnnat, mánáidgárdit ja skuvllat sáhttet addit dieđuid fálddagaid birra lagasbirrasis.

Leat rahkaduvvon diehtujuohkin- ja bagadallanávdnasat váhnemiidda ja fágaolbmuid, sihke dasa mii guoská smávva mánáide ja mánáide skuvlaágis. Gihppa "Du og jeg sammen" ja video "Go moai ovtastalle" leat jorgaluvvon sámegillii.

Dieđut das movt ja gos váhnenbagadallan ávdnasiid sáhtta dieđot, gávnnat dáppe:
<http://odin.dep.no/bfd>

Mánáidsuodjalus

Mánáidsuodjalusbálvalusat eai leat álo doarvái bures heivehuvvon geavaheaddjiide, sin gillii, kultuvrii ja dan báikkálaš servodahkii gosa sii gullet. Nugo mánga eará ásahusain ge, de leat maiddá mánáidsuodjalusas vátisvuodát oazžut bargiid geain lea gelbbolašvuolta sámegielas ja/dahje sámi kultuvrras. Buoridandihte gelbbolašvuoda, lea Mánáidsuodjalusa Gelbbolašvuodaguovddáš Davvi-Norggas ožžon doarjaga rahkadit njeallje fáddághippagažža mánáidsuodjalusa birra sámi oktavuodain. Gihppagat galget geavahuvvot oahpahasus studeanttaide vuoddo- ja joatkkaoahppus, ja bargiide mánáidsuodjalusas. Gihppagat galget leat gárvá 2004:is.

Lea dárbu ovdánahttit ja geahččaladdat metodaid, veahkkedoaimmaid ja fuolahusdoaimmaid main lea sámi perspektiiva ja main vuodđun leat vásáhusat ja báikkálaš árbevierut ja servodatdilit. E.e. lea dehálaš dovdat daid eahpeformálalaš veahkkevuogádagaid mat gávdnojit nana sohkafierpmádagas muhtun sámi bearrašiin. Fierpmádaga sáhtta

váldit atnui konkrehta áššiin, maŋŋá go lea veardiduvvon leat go doaibmabijjut main lea vuolggasadji báikkálaš sámi kultuvrras ja eallinvugiin buoremusat mánái.

Biepmoruokt

Mánáidsuodjalanlága mielde galgá válljejuvot makkár biepmoruovttuide mánáid bidjá, máná iešlági vuodul ja dan vuodul makkár dárbu lea fuolahussii ja oahpahussii stáduhis birrasis. Dát mielddisbuktá ahte máná berre biddjot birrasii gos sáhtta doalahit ja ovdánahttit iežas identitehta. Erenoamážit lea dehálaš ahte sámi mánát geain lea sámegiel- la eatnigiellan biddjojuvvojit sámegielhállii biepmováhnemiid lusa

Eanet dieđuid gávnnat dáppe:
www.fosterhjem.no

Gelbbolašvuoda ollislaš govva

Mánga sámi sosiálabargiin lea nana vásihusgelbbolašvuolta, man bargama bakte leat ožžon. Mánáidsuodjalusa Gelbbolašvuodaguovddáš Davvi-Norggas lea jagis 2001 rahkahahttan gelbbolašvuoda gihppaga gos lea listu fágaolbmuid ja fágabirrasiid badjel geain lea sámi giella- ja/dahje kulturgelbbolašvuolta, mánáidsuodjalanfágálaš gelbbolašvuoda lassin. Ulbmil gihppagin lea addit mánáidsuodjalussii ja earáide ollislaš dieđuid fágaolbmuid ja fágabirrasiid birra geaiguin sáhtta váldit oktavuoda jearrandihte ráđiid ja bagadallama, dahje muđuid ge lonohallat dieđuid ja vásáhusaid sámi perspektiivva ektui mánáidsuodjalanáššiin. Gihppagis leat maiddá dieđut dutkama ja girjjálašvuoda birra mii lea dehálaš mánáidsuodjaleapmái sámi oktavuodas.

Gelbbolašvuoda gihppa sáhtta leat vuolggasadjin ásahit gielddaidgaskasaš ovttasbargu mánáidsuodjalusa oktavuodas. Ovttasbargu gielddaid gaskkas sáhtta váikkuhit dasa ahte eanet gielddat dovddadišgohtet ja sáhttet váldit atnui sámi kultuvrrálaš oainnu go barget mánáidsuodjalusain, ja loktet dási fágalaš barggus. Dat sáhtta váikkuhit nu ahte buorebut ávkkástallá gelbbolašvuodas ja návccain, nu ahte

gielddat/ guovllut doalahit fágaolbmuid.

*Mánáidsuodjalusa Gelbbolašvuodaguovddáš
Davvi-Norggas
Postboks 19, 9038 Tromsø
Telefuvdna: 77 75 59 50. Telefákssa: 77 75 59 10
E-poasta: bvunnsekretaer@bvunn.no
<http://www.bvunn.no/>*

Bearašsuodjalus

Bearašsuodjalus lea spesialistabálvalus mii bargá váttisvuodaiguin mat leat čadnon bearrašiidda. Bearašsuodjalanguovddášat addet fáladagaid dálkkodeami ja ráđdeaddi- ma ektui daid bearrašiidda geain leat váttis- vuodát, riiddut ja heahdedilli. Váttisvuodaid čovdet ságastallama bokte, ja danin lea ge giella dehálaš. Dađi eambo peršuvnnálažžan váttisvuodát leat, dađi deháleabbot lea beassat hállat daid birra iežas eatnigillii.

Sis-Finnmárkku Bearašsuodjalanguovddáš
Sis-Finnmárkku Bearašsuodjalanguovddáš Kárašjogas ásaheavvui erenoamážit nu ahte sáhtii addit sámegeielat fáladaga álbmogii sámi gielddain. Otne lea ovttasbargu mángga bearašsuodjalanguovddážiid gaskkas Finnmarkkus, nannendihte mánggakultuvrrá- laš gelbbolašvuoda.

Sis-Finnmárkku Bearašsuodjalanguovddáš lea dutkan sámi mánáid bajásšaddanvásahe- said bearrašiin gos leat gárrenváttisvuodát, ja leat maiddá geahččan skuvlla ja veahkedo- aimmahaga ektui. Bearašsuodjalanguovddáš lea maiddá dutkan fáttá "Sámi bearašvuogá- dagat". Jagis 2003 lei guovddáš bargamin metodaovdánahttinprošeavttain, mii galgá loktet gelbbolašvuoda ja dihtomielalašvuoda sámi bearašvuogádagaid ektui; mo ságastal- lat sámi páraiguin ja bearrašiiguin, mii lea heahpat ja mat leat bassi fáttát ja mo daid doahttalit dikšun dilis.

*Sis-Finnmárkku Bearašsuodjalanguovddáš
Postboks 72
9735 Kárašjohka
Tlf: 784 67 072
Telefákssa: 784 67 197
E-poasta: karasjok.familievern@ffk.no*

Psykálaš dearvvašvuđabálvalus

Fágaolbmot geain lea sámi duogáš leat ere- noamáš dehálaččat psykálaš dearvvašvuoda bálvalussii. Iskkadeamis ja dikšumis lea giella váldoneavvun mearridit rivttes iskkadeami ja buori divššu. Lea maiddá dehálaš diehttit ahte sápmelaččain geat muđuid orrot máht- timin dárogieala bures, sáhttet leat váttis- vuodát bures čilget áššid mat gusket dovd- duide, nu go psykálaš ja gaskkavuoda váttis- vuodát. Danin berre erenoamážit vuoruhit oččodit sámegeielat bargiid ja oahpahit bargi- ide sámegeiela ja sámi kultuvrra. Mánggii lea dulkonbálvalus dárbašlaš lasahus.

MNP-Kárašjohka

Mánáid- ja nuoraidpsykiatrálaš poliklinihka Kárašogas lea erenoamáš dearvvašvuodafá- laldat sámi mánáide ja nuoraide mii guoská psykálaš dearvvašvuodabálvalussii. Dán poli- klinihkas lea erenoamáš ovddasvástádus sámi mánáide ja nuoraide miehtá riikka, ja lea našunala gelbbolašvuodaguovddážiin psykálaš dearvvašvuoda ektui sámi mánáide ja nuoraide. MNP Kárašjohka oaidná ereno- máš bargun ovdánahttit sierra sámi psykiatri- ija. Dat mearkkaša psykiatriija mii lea heive- huvvon sámigillii ja sámi kultuvrii. Klinihkalaš bálvalusaide lassin, doaibmá ásaheavvuo- dasguovddážiin sámi fágaolbmuid ja doaim- maha dutkamiid ja ovdánahttinbargguid psykálaš dearvvašvuoda ektui sámi álbmogii. Poliklinihka lassin ásaheavvuo- dat ja maiddá psykiatrálaš divššodanruoktu nuoraide. Dát ossodagat galget váldit vuostá sámi buhcciid (klientaid) olles riikkas.

*MNP-Kárašjohka
Sykestugata 64
9730 Kárašjohka
Tlf: 784 69 550
Telefákssa: 784 69 551
E-poasta: bupkarasjok@kirkenes-sykehus.no*

Sámi nuoraidpsykiatrálaš joavku

Sámi nuoraidpsykiatrálaš joavku (PUT) baji- muš mihttomearrin lea dálkkodit/veajuiduht- tit sámi nuoraid agis 15–30 geain leat gárrin ja/dahje psykálaš váttisvuodát, ja maiddá eastadit duodalaš boasttogeavaheami. Dasa

lassin lea joavkkus erenoamáš gelbbolašvuolta bargat iešsoardimiin. Joavkkus lea seamma doaibmaguovlu go MNP Kárášjogas. Fálaldat lea poliklinálaš ja aiddo sihke sámegeilli ja dárogeilli.

Sámi nuoraidpsykiatrálaš joavku
Sykestugata 64
9730 Kárášjohka
Tlf: 784 69 550

DGT dearvvašvuodabálvalusas

Diehtojuohkin- ja gulahallanteknologiija (DGT) addá ođđa vejolašvuodaid geavahit ja ovdánahttit sámi gelbbolašvuoda geavahed- djiide ávkin geat ássat guhkin eret fágabir- rasiin nugo Romssas ja Kárášjogas. Dát sáhtta ovdamearkka dihte guoskat:

- Gáiddusbagádallan bargiide jietna- ja govvarustega bokte medisiinnálaš divššudeami vuolde.
- Gulahallan bargi ja geavaheaddji gaskkas, guovtteguvlui videogulahallan dahje dábálaš telefunlinjjáid bokte.
- Oahpahuš/bagadallan oahppodilis ja dul- kon seamma vuogi mielde.
- Pasientadikšun (ságastallandikšu) lea geahččaluvvon ja addán buori bohtosiid psykálaš dearvvašvuodadivššus mánáide Finnmárkkus.

Nášunála Telemedisiinnálaš Guovddáš
Telefuvdna: 77 75 40 00
Fákksa: 77 75 40 98
E-poasta: info@telemed.no
<http://www.telemed.no/>

Sámi dearvvašvuodadutkama guovddáš

Sámi dearvvašvuodadutkama guovddáš ása- huvvui jagis 2001 ja lea ain álggahanmuttus. Guovddáša kantuvrrat leat Kárášjogas, muhto guovddáš gullá Romssa universitehta Servodatmedisiinna instituhtii. Guovddažis leat dál 7 diedálaš virggi. Guovddáš galgá fágaidgaskasaččat dutkat ja oahpahit sámi dearvvašvuodafáttáid.

Sámi dearvvašvuodadutkama guovddáš
Romssa universitehta
Postboks 71
9735 Kárášjohka
Telefuvdna 78 46 89 00
Telefákksa 78 46 89 10
<http://www.samisk-helseforskning.uit.no>

Ovdánahttinjoarjja

Sámediggi juohkká jahkkásaččat prošeakta- ruđaid iešguđet ásašusaide, nu ahte sáhttet láchit dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid sámi álbmogii. Jagis 2003 ledje dát doarjagat sullii 4,5 miljon ruvnu. Juohke jagi leat ere- noamáš ángiruššansuorggit mat vuoruhuv- vojtit. Dát sáhttet leat guorahallan- ja prošeaktabarggut, metodaovdánahttin ja láchit doaibmabijuid ja álggahit doaibmabi- juid mat galget loktet gelbbolašvuoda sáme- gielas ja sámi kulturádejumis. Sámediggi deattuha ahte prošeavttat galget oanehisái- gái buktit rievdadusaid dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusas. Dasa lassin galget doaib- mabijut álggahit nuppástuhttinproseassaid ásašusain, dáikko bokte ahte dearvvašvuoda- ja sosiálabargiin lassána gelbbolašvuolta sáme- gielas ja sámi kultuvrras. Sáhtta sáme- dikkiin váldit oktavođa oazžundihte eanet dieđuid ja bagádusa.

Sametinget
9730 Kárášjohka
Tlf. 784 74 000
Telefákksa: 784 74 090
E-poasta: samediggi@samediggi.no
<http://www.samediggi.no>

NAC 1995: 6 Dearvvašvuoda- ja sosialbálvalusaid plána Norgga sápmelaččaid várás:
<http://www.odin.dep.no/hd/norsk/publ/ utredninger/NOU/030005-020008>

Govvideaddji: Anne Berit Anti

Mánáidgárrdit

Govvideaddji: Anne berit Anti

Sámi sisdoallu mánáidgárrdis

Ovdamearkkat muhtin sámi mánáidgárrdiin

Statistihkka

Erenoamáš doarjja sámi mánáidgárrdiide

Sámi mánáidgárrdiid historjá lea badjelaš 30 jagi. Dáid jagiin lea leamašan stuorra ovdáneapmi sihke lohkumearrái ja diđolašvuhtii das makkáraš sámi mánáidgárrdi berrešii leat. lešguđet sámi mánáidgárrdiid sisdoallu molsašuvvá ollu sihke dan mielde gos mánáidgárrdi lea geografálaččat ja dan mielde makkár gielalaš ja kultuvrralaš sájusteapmi mánáin lea sámi servodagas.

Mánáidgárrdi rámmaplána čilge sámi mánáidgárrdi ná:

“Sámi mánáidgárrdi lea mánáidgárrdi gos leat sámi sogat mánát – leat sápmelaččat Mánáidgárrdi ulbmilin lea nannet mánáid sámi identitehta ovddidettiin sámegeiela geavaheami ja gaskkustettiin sámi kultuvrra. Mánáidgárrdi jođihit sámi pedagogálaš bargit.”

Sámi váhnemat sáhttet válljet háliidit go bidjat mánáideaset sámi vai dáro mánáidgárrdiide. Dán sáhttet dahkat sihke váhnen-voigatvuoda ja mánáidkonvenšuvnna vuodul ja Unesco-konvenšuvnna vuodul vealaheami vuostá oahpahusas.

Sámi mánáidgárrdi galgá leat veahkin ruoktui bajásgeassimis odđa buolvva sápmelaččaid ja rahkkanahhtit bajásšaddi buolvva doaimmaide sámi servodagas ja dáikko bokte ráhkadit vuodu sidjiide doaimmat muđuid servodagas. Danin lea guovddáš doaimma mánáidgárrdi positiiválaččat gaskkustit sámi kultuvrra ja sámi eallinvuogi. Aktiivválaš miellaávkálaš barggu bokte galgá mánáidgárrdi veahkehit, doarjut ja nannet earkil máná nu ahte dat lihkestuvvá bisuhit ja ovdánahttit iežas sámi identitehta ja dan láhkai oazžut vuđolaš oadjebasvuoda leat sápmelažžan. Seammás lea dehálaš muitit ahte sámi kultuvra lea oassin min nášunála árbbis mainna buot mánát galget oahppásmuvvat.

Strategálaš plána sámi mánáidgárrdiide 2002–2005:

http://www.samediggi.no/publishing/notat_eksternt/barnehageplan%20samisk%203.pdf

Sámi sisdoallu mánáidgárrdis

Vuoddoelemeanttat sámi kultuvrras sáhttet leat oassin mánáidgárrdi sisdoalus, ovddamearka dihtii fáttabargguid čađa sámi his-

torjjá, servodateallima, duodji, luođi, máidnasiid jnv. birra. Jus mánáidgárddi bargit eai dovdda dáid fáttáid, de sáhtta leat buorre jurdda viežžat resursaolbmuid olggobealde. Danin berre mánáidgárdi deattuhit aktiivválaš ovttasbarggu ja oktavuoda báikkálaš birasiin. Lea maiddái sihke dehálaš ja dárbbalaš ásahtit oktavuoda ja ovttasbarggu sámi ásahtisaiguin, erenoamážit go jurddaša fágalaš dási ja árvvu. Sámi mánáid bajásgeassin lea ovdalis leamašan čádnon bargguide ja buolvvas buolvii sirdiduvvon oahppu. Dát lea juoga maid sáhtta fievriddit mánáidgárdái. Dán oktavuodas lea lunddolaš geassit sisa eallilan olbmuid divrrasis resursaolbmun.

Kultuvrra mánggabealatvuohta

Lea guovddáš mihttomearri ahte sámi mánát iešguđetge guovlluin oahppásmuvvet olles sámi kultuvrii. Mánáidgárddi vuolggasadjji ferte leat báikkálaš biras – mii dáhppáhuuvvá makkár jahkodagas ja manin dat dáhppáhuuvvá? Dát mielddisbukta ahte mánná galgá oahppásmuvvat árbevirolaš sámi jahkodagaide ja oahppat ahte otnáš sápmelaččain leat váikko makkár virggit. Dát lea juoga maid sáhtta oainnusindahkat mánáidgárddi jahkeplánas. Okta vuohkki mo dán sáhtta čadahtit sámi mánáidgárddiin, lea rahkadehtit jahkodatkaleandara man vuodđun lea sámi kaleanddar. Sámi kaleanddar lea erenoamáš danin go lea juhkkovuvvon gávccii jahkodagaide: čakča, čakčadálvi, dálvi, giđđadálvi, giđđa, giđđageassi, geassi ja čakčageassi.

Duhkorasat ja ávdnasat

Stoahkan lea dehálaš mánnái, sihke dego somás doaimman, muhto maiddái kultuvrra gaskkusteamis. Danin ferte stoagus oazžut buori eavttuid mánáidgárddis, dákko bokte ahte heiveha ja oastá duhkorasaid ja ávdnasiid. Seammas lea maiddái dehálaš ahte mánáidgárdi ráhkada duhkorasaid ieš, ja ahte mánát besset aktiivválaččat oassálastit dan proseassas. Sámi dáidda seinniin sáhtta leat mielde váikkuheamen mánáid jurddagovvidussii. Go mánná geahčada dáidaga de dat addá oavádeami mánná iežas govaid ja dáidaga ráhkadeapmái.

Dasa lassin sáhtta skáhppot sámi girjjiid, jietnagirjjiid, govaid, plakáhtaid, spealuid ja eará ávdnasiid. Maŋemuš jagiid leat almmuhuvvon girjjiid smávvamánáid váste buot golmma sámegeiel suopmaniidda, ja maid veahá fágagirjjálašvuohta mánáidgárddiid atnui. Leat maid almmuhuvvon muhtin ráje plakáhtat, videofilmmat ja CD:t. Dasa lassin lea Sámedikkis sierra video-/filbmačoakkáldat. TV-filmmat mat heivejit maiddái smávimus mánáide, báddejuvvojit. Dáid besset mánáidgárddit luoikkahit nuvttá.

Sámi oahpponeahhta:

<http://www.oahpponeahhta.no>

Ovdamearkkat muhtin sámi mánáidgárddiin

Sámi mánáidgárddit leat hui iešguđet láganat, sihke hámi ja organiserema hárrái. Mánáidgárddit leat gávpogiin, smávva gilažiin, gielddain gos sápmelaččat leat eanetlogus ja birasiin gos dážat leat eanetlogus. Eanaš mánáidgárddit leat gielddamánáidgárddit, muhto muhtin ráje leat priváhta ja daid eaiggáduššet searvvit, eanjkilolbmot dahje ovtastusat. Eanaš mánáidgárddit geavahit sámi jahkodat kaleandara vuodđun go plánejit jagi. Dás čuvvot muhtin ovdamearkkat sámi mánáidgárddiin.

Didi mánáidgárdi Deanus

Mánáidgárdi bidjá áiggi galledit áhkkuidda, adjáid ja váhnemiid geat leat boanddat, badjeolbmot dahje geat bivdet ja oggot. Dán láhkai besset mánát oassálastit beaivválaš bargguin dáid ealáhusain. Dáid mátkkiid oktavuodas fitnet vel dávjá galledeamen eará mánáidgárddiid. Mánáidgárdi čuovvu sápmelaččaid jahkodagaide.

Čakčat: Vižžet ja dikšot gamasuinniid, čogget murjjiid. Mánát fidnet oaggumin, vulget ealgabivdui ja fitnet gárddis gos rátket ja njuvvet. Mánáidgárddis lea maid olgováhkku goas vižžet ávdnasiid dálvá, čogget skálžžuid, vižžet duorggaid ja murrejit dálvá. *Čakčadálvi:* Mánná dálvvi guvlui ja mánát buđaldit iešguđetge doaimmaiguin siste.

Earret eará ráhkanit adventii ja juovllaide. Mánáidgárdi lea mielde johttimis dálveorahakkii ja fitnat gárddis.

Dálvi: Mánát ávvudit sihke sámi álbmotbeaivvi ja dan go beaivváš fas ihttá. Sámi borramušárbevierut leat guovddážis ja mánát veahkehit biergguid ja váimmuid henget goikat, suovastit biergguid ja málestit. Mánát maid fidnet čuoigamin, bidjet gielaid ja geahčadit lottiid ja návddiid.

Giddadálvi: Juohkelágan olgodoaimmat leat guovddážis. Mánáidgárddiin fidnet čuoigamin, fidnet meahccis beatnagiiguin vuodjimin ja skohtermátkkis gos juonastit. Dán áiggis ráhkanit maid beassáziidda go leat ipmilbálvalusat, heajat ja mánnagástat.

Gidda: Luondu fas ealáska. Boazu guoddá misiid, lea heajos siivu, jogat golggidit ja jienat mannet. Mánát gilvet šattuid, rahkanit golgadeapmái ja oaggunáigái, ja čitkáladdet. Lábbát šaddet ja mánát leat olgun ja mátkkiin.

Giddageassi: Deatnogáddái divvet fátnasat ja guollebivdit, ja jogas golgadat. Lea áigi gilvit buđehiid ja ruotnasiid, gilvit geasserasiid, čorget olgun ja cizážit fas máhccet. Mánát ávvudit mihcamáraid ja gilvet eatnamiid ja fidnet muorrameahccis.

Geassi: Mánát fidnet joga alde, oggot ja fidnet oalgejogain geahččamin guollešlájaid. Sii fidnet návehis ja barget lájuin.

Mánáidgárddis lea maid iežas ládjobargu gos ráhkadit ázi, goikadit suinniid ja skenkejit daid muhtun bondii.

Čakčageassi: Mánáidgárdi ávkkástallá luondu riggodagain, murjejit ja fidnet luomejeakkis. Lea áigi goahkkat buđehiid ja ruotnasiid. Sii fidnet guliid bivdimin ja vižžet eará ávdnasiid maid áigot čávčča mielde geavahit.

Diddi mánáidgárdi
Lyngveien 24
9845 Deatnu
Tlf: 78 92 85 85
Geahča maid Deanu gieldda ruovttusiidduid:
<http://www.tana.kommune.no>

Árran mánnágárde, Divttasvuodna
Árran mánnágárde lea priváhta sámi mánáidgárdi Ájluovttas mas lea okta ossodat.

Mánáidgárddis leat sihke sámezielhállii ja dárogielhállii mánát. Danin lea stuorra hástalus gáhttet ja nannet giela, ja váikkuhit nu ahte dárogiella ii šatta váldogiellan mánáidgárddi árgabeaivvis.

Mánáidgárddis lea sierra báiki meahccis mii lea huksejuvvon árbevirolaš sámi šilljun. Doppe lea mánáidgárdi ceggen goadáža, lávu, meahccebártta ja nu ain. Deike lea mánáidgárdi čohkken muhtun ráje sámi duhkorasain. Báiki lea meahccis ja geavahuvo aktiivválaččat giella- ja kulturoahppamis stohkama ja máidnasiid bokte. Mánáidgárdi geavaha maid duoji sámeziel oahpahusas.

Mánáidgárddis lea prošeakta jođus man mihttomearrin lea oahpahit váhnemiidda hállat sámeziela. Kursa lea eaktodáhtolaš fáladat váhnemiidda ja lágiduvvo eahkedis. Váhnemat galget vuosttažettiin oahppat hállat sámeziela nu ahte sáhttet leat veahkkinn mánáide go sii ohppet giela.

Árran mánnágárde
8270 Drag
Tlf: 75 77 51 00
Fákssa: 75 77 51 01
Eanet dieđuid gávnnat dáppe:
<http://www.rran.no>
<http://www.tysfjord.kommune.no>

Cizáš sámi mánáidgárdi Oslos
Mánáidgárdi gávpogiin leat ášahuvvon sámi mánáidgárddit dahje sámi ossodagat dáža mánáidgárddiide. Cizáš mánáidgárdi lea gielddamánáidgárdi Tøyenis mas lea okta ossodat ja 18 saji. Mánáidgárddis leat sihke sámezielhállii mánát, sáme/dáro guovttegielat mánát ja dárogielhállii sámemánát. Mánáidgárddi váldogiella lea sámeziella, ja buot bargit mánáidgárddis leat sámezielagat. Mánáidgárdi lea seamma visttis go 2 dáža mánáidgárdeossodagat. Cizáš mánáidgárddis lea sierra stoahkanšilju mánáid várás.

Mánáidgárddis leat hui dihtomielaláččat gielladillái ja mánáidgárddi rollii mii guoská sámeziela nannemii mánáid gaskkas. Mánáidgárddi mihttomearrin lea e.e. nannet sámeziela ja sámi kultuvrra geavaheami, ahte

mánát šaddet doaibmi guovttegiellagat ja gaskkustit sámi kultuvrra. Mánáidgárdi galgá maid leat čoahkkananbáiki sámi ovdaskuvla-mánáide, ja ovddidit sámi giela, kultuvrra ja oktiigullelašvuoda.

Mánáidgárddis leat mánja seammalágán doaimmat go sámi mánáidgárddiin olggobealde gávpoga. Muhto sivas go mánáidgárdi lea gávpogis, de ii leat beare dollet meahccái juohke beavve. Mánáidgárddis lea iežas sierra báiki Østensjøvannet lánka Østmarkas. Mánáidgárddis lea fásta olgobeavvi, ja dalle dollejit dávjá mánát ja bargit iežaset báikái. Muđuid fidná mánáidgárdi e.e. Osloomarka, Akersjoga ja eanandoalloallaskuvllas Ås:as gos besset oahppat feara maid. Mánáidgárddis leat maid buori vejolašvuodát fidnat dávvirvuorkkain, teáhteriin, sirkusis jnv. Dávjá geavahuvvo mánáidgárdi ressursa-guovddážin sámi kultuvrra ektui gávpogis, ja danin fidnet jamma dakkár guossis geat dáhttot oážžut eanet dieđuid sápmelaččaid ja sámi diliid birra.

*Cizáš sámi mánáidgárdi Oslos
Finnmarksgata 27
0563 Oslo
Tlf 23 24 43 55 / 23 24 43 64
Fákssa 22 67 63 61
<http://www.bydel-grunerlokka-sofienberg.oslo.kommune.no>*

Statistihkka

Jagis 2002 leat registrerejuvnon 44 mánáidgárddi maid sáhtta gohčodit sámi mánáidgárdin. Dát fáldat guoská sullii 960 mánnái. Dán logus leat sihke suohkanlaš ja priváhta mánáidgárddit. Dasa lassin lei jagis 2002 guhtta dáža mánáidgárddi geat ožžo doarjaga eatnigielaohpahussi sámi mánáide. Lea eahpečielggas lea go mánáidgárddiid lohku lassánan vai unnon. Mánáidlohkku lea sihkkareabbo. Buohtastahttima dihte sáhtta namuhit ahte 1999:s ledje 644 máná geaidda lei fáldat sámi mánáidgárddiin. Dát čájeha ahte mánnálohkku geat ohcet ja ožžot saji sámi mánáidgárddiide lassána olu.

*Ođđaseamos loguid gávnnat dáppe:
<http://www.wis.no/gsi>*

Erenoamáš doarjja sámi mánáidgárddiide

Sámedikkis lea ovddasvástádus hálldašit doarjjaortnega sámi mánáidgárddiide. Erenoamáš doarjja juolloduvvo sámi mánáidgárddiide miehtá riikka, ja maid dárú mánáidgárddiide main lea sámi ossodat. Áigumuš doarjagiin lea addit mánáidgárddiide buoret vejolašvuoda gaskkustit sáme giela ja sámi kultuvrra. Dasa lassin lea áigumuš nannet máná identitehta. Mánáidgárdi ferte čájehit ahte sii duohtan váldet barggu nannet sáme giela mánáidgárddis, e.e. plánáid, bušehtaid, ráporttaid ja rehketdoalu bokte. Doarjja galgá gokčat daid lassigoluid mat sámi mánáidgárddiin leat guovtti doaibmangiela ja mánggakultuvrralašvuoda dihte.

Mánáidgárddit galget maid movttiidahttojuvvot bargat proševttaiguin ja ovddidanbargguin. Danin juolloda sámediggi jahkásaččat ruđa proševttaide ja ovdánahttinbargguide mat juolloduvvojit sierra ohcamušaid vuodul. Ruđat almmuhuvvojit jahkásaččat riikkamediaain. Maiddái dárú mánáidgárddit sáhttet ohcat ruđaid eatnigielaohpahussii sáme gielas.

Dasa lassin juolloduvvojit jahkásaččat ruđat ovdánahttit mánáidgárddiide heivehuvvon pedagogalaš neavvuid. Ruđat almmuhuvvojit juohke jagi ja ohcanáigi lea čakčat. Sámediggi lea ráhkadan sierra ohcanskovi ja veahkeha maid ohcama deavdimiin ja proseassain manjel.

*Sámedikki Oahpahusossodat
Bredbuktnesveien 50
9520 Guovdageaidnu
Telefuodna 78 48 42 00
telefákssa 78 48 42 42
E-poasta: samediggi@samediggi.no
<http://www.samediggi.no>*

Vuoddoskuvla

Skuvlla mearkašupmi

Skuvllain oahpahuvvojit árvvut, dieđut ja miellaguottut buolvvas bulvii. Jus sámá mánáat galget oažžut buoremus coavcci šaddat ángiris servodatberošteaddjin, ferte skuvla juohke dásis juohkit dieđuid sámá árbevierrun, gielas ja árvvuin. Go oainnusindahkká sámivuođa skuvlla árgabeaivvis, sáht-tá sámivuohta šaddat lunddolaš oassin maid-dái eará mánaid beaivválaš eallimis Norggas.

Guhká sámá servodat lei oainnoheapme skuvllas. Oahpponeavvuin ii lean áktánas sámá sisdoallu, ja váilevaš dieđuid vuodul leat cieggan olu cukcasat ja stereotiipat sápmelaččaid birra. Eai sámá oahppit ge beassan skuvllas oahppat iežaset álbmoga ja giela birra.

Odne lea sámá servodat integrerejuvvon oassin dáčča servodagas. Álmmolaččat lea sámá giella ja kultuvra dássásaš dárogielain, ja duohtavuodas lea maid sámá kultuvra šaddan eanet dássálagaid dáčča kultuvrrain.

Oahppoplánat gáibidit ahte skuvllain leat eanet dieđut sámá historjjá, kultuvra ja servodateallima birra. Leat ráhkaduvvon oahpponeavut mat čuovvolit dáid gáibádusaid. Sámá oahppit dovdet eanet oadjebassan skuvllas go besset oahppat iežaset duogáža birra. Dáčča oahppit oahppásmuvvet buorebut sápmelaččaide, ja áddejit danin buorebut dáčča servodaga ollislašvuoda ja iežaset identitehta.

Sámá sisdoallu oahpahusas

10-jagi vuoddoskuvlla sámá oahppoplána, L97 Sámá, ja oahppoplána 10-jagi vuoddoskuvllii, L97, leat ovtaárvosaš oahppoplánat sihke struktuvrra, kvalitehta ja viidodaga hárrái. L97:as leat dieđut sámá kultuvra birra olu nannejuvvon ovddeš oahppoplánaid ektui. Buot álmmolaš skuvllat sámegiela hálddašanguovllus, nammalassii Unjárggas, Deanus, Poršánnggus, Kárášjogas, Guovdageainnus ja Gáivuonas, fertejit čuovvut L97 Sámá. Skuvllat, luohkát dahje joavkkut eará sajiin riikkas, sáhttet oahpahušlága mearrádusaid mielde välljet čuovvut L97 Sámá. Gielddastivrrat Unjárggas, Kárášjogas ja Guovdageainnus leat mearridan ahte sámegiella galgá leat bákkolaš buot oahppiide gielddas.

L97 Sámá: <http://www.samediggi.no>

Sámédikki Oahpahusossodat
Bredbuktnesveien 50, 9520 Guovdageaidnu
Telefuvdna 78 48 42 00 . Telefáksa 78 48 42 42
E-poasta: samediggi@samediggi.no
<http://www.samediggi.no>

Buot skuvllain galget leat dieđut sámá kultuvrra birra

Sámá kultuvra ja servodateallin lea dehálaš oassi oktasaš kulturárbbis man buot vuoddoskuvlla oahppit galget oahppat. Danin lea ge sámá kultuvra, giella, historjá ja servodateallin oassin iešguđetge fágain. Sámá oahppiid oahpahus galgá sidjiide addit gullevašvuoda ja oadjebasvuoda iežaset kultuvra ektui ja ovdánahttit sámá giela ja identitehta. Seammás galgá oahpahus addit sámá ohppiide vejolašvuoda aktiivválaččat oassálastit servodagas ja gazzat oahpu buot dásiin. (L97:65)

Hui olu oahppit ássat ja bajásšaddet olggo-bealde sámegiela hálddašanguovllu, ja fertejit čuovvut L97 olles skuvlaáiggis. Dáid ohppiide lea erenoamáš dehálaš ahte maiddái L97:as leat oasis sápmelaččaid birra maid buohkat galget oahppat. Lea rahkaduvvon ressursagirjjáš vuoddoskuvlla oahpaheddjiide "Sápmelaččat – okta álbmot njeallji riikkas" – mii gieđahallá sámá sisdoalu L97:as. Dađis šaddagohtet eanet ja eanet neahttasiddut main leat dieđuid sámá dilálašvuodaid birra. Čujuhusaid dáidda gávnnat dáppe: www.oahpponeahhta.no ja www.same.net.

Gielddaid ovddasvástádus

Juohke gielddas lea ovddasvástádus fállat sámegieloahpahusa ohppiide iežaset gielddas. Gielddas lea maid geatnegasvuohta juohkkit dieđuid ohppiid vuoigatvuodaid birra sámegieloahpahusa oktavuodas. Muhto lea váhnemiid ovddasvástádus dieđihit mánaideaset dárbbuid birra oažžut sámegieloahpahusa.

Eanet dieđuid dán birra oaččut jus válddat oktavuoda Stáhta oahpahuškontuvrrain Finnmárkkus dahje Sámédikkiin.

Skuvlla mearkašupmi

Sámá sisdoallu oahpahusas

Buot skuvllain galget leat dieđut sámá kultuvrra birra

Sámá oahpponeahhta

Kultuvrrálaš skuvlálávka

Sámegieloahpahuš olggo-bealde hálddašanguovllu

Gáiddusoahpaheapmi

Statistihkka

Oahpponeavut

Internahtaskuvllat máttasámá guovllus

Sámá Váhnfierpmádat

Stáhta Oahpahuskántuvra Finnmarkkus
Damsveien 1, 9800 Vadsø
Tlf: 78 95 05 55. Telefáksa: 78 95 60 99
E-poasta: postmottak@su-fi.stat.no
<http://www.fylkesmannen.no/finnmark>

Sámi oahpponeahtta

Sámi Oahpponeahtta lea neahttaverrát sámi skuvllaide ja mánáidgárddiide, sihke ohppiide, váhnemiidda ja bargiide. Neahttabáiki álggahuvvui 2003 ođđajagimánus.

Sámi Oahpponeahtta galgá leat diehtojuohtkingáldun ja ressursan skuvllaide ja mánáidgárddiide. Dáppe gávnnat dieđuid mat leat áigegeovdilát oahpahussii. Sáhttet leat almmuheamit Sámedikkis, oahpporesursat ja čujuhusat eará áigegeovdilis neahttasiiddiide. Skuvllain ja mánáidgárddiin galgá maid leat vejolašvuohta álmuhit barguid maid leat čađahan.

Dieđuide lassin, fállá Sámi Oahpponeahtta interaktiiva bálvalusaid. Lea vejolaš lágideat digáštallamiid neahtas, juohkkat dieđuid dáhpáhusaid birra neahttasiiddu kaleandariid ja bidjat dieđuid diehtotávvali.

Sámi Oahpponeahtta: www.oahpponeahtta.no

Kultuvrrálaš skuvlalávka

Kultur- ja girkodepartemeanta (KKD) ja Oahpahus- ja dutkandepartemeanta (UFD) ovttasbargaba ovdánahttit Kultuvrrálaš skuvlalávka nu ahte dat attašii ámmátlaš kulturfálaldaga vuodđoskuvlla ohppiide.

Ulbmil Kultuvrrálaš skuvlalávkkain lea ollislaččat ja dihtomielalaččat ovdánahttit dáiddalaš ja kultuvrrálaš hámádagaid skuvlla oahppoulbmila olláshuhttimis. Dan dahket earret eará go geavahit dáiddáriid ja kulturbargiid oahpahusas ja geavahit dáidda- ja kulturásahusaid ressursaid ja gelbbolašvuođa skuvlla doaimmain. Lea maid sáhka ahte ávkkástallat dáiddalaš ja kultuvrrálaš sisdoalu ja bargovugiid, maid oahpaheaddjit, skuvllat ja gielddat sáhttet válljet geavahit iežaset pedagogaš barggus.

Fylkkagielddat, ovttas guovllulaš skuvlaeiseválddiiguin, gielddaiguin ja eaktodáhtolaš kulturbuvttadeaddjiiguin, leat dehálaččat Kultuvrrálaš skuvlalávka ovdánahttimii iežaset guovllus. Leat eanaš fylkkagielddat geat hálddašit stádalaš doarjagiid dán várás. Eanet dieđuid gávnnat dáppe: www.denkulturrelleskolesekken.no ja www.kulturskolesekken.no.

Ovdamearkkat mo sáhtta geavahit Kultuvrrálaš skuvlalávka gaskustit dieđuid sámi kultuvrra birra:

- “En reise i sameland” lea ovttasbargoprošekta Kultuvrrálaš skuvlalávka Sandefjord gielddas ja Native production gaskkas. Sámi lávdedáiddára guovttos John Arvid Johnskareng ja Magnhild Johnskareng lágideaba kuršaid njealljáltluohkehasaide gos čájeheaba drámatiserjuvnon máidnasa man vuodđun leat dološ sámi cukcasat ja máidnasat. Kurša manjá bovdejuvvojit buohkat čájálmassii “En reise i Sameland” gos oahppit oassálastet aktiivválaččat dego muohtovuoidin, lávdehábmejeaddjin, dánsejeaddjin, lávlin dahje neavttárin.
- Unjárgga giella ja Deanu kulturskuvla leaba almmuhan oahppo-cd:a mas leat luodit Unjárggas ja Deanus. Kultuvrrálaš skuvlalávka lea ruhtadan cd:a. Dađis galgá maid rahkaduvvot oahppogihpa mas lea oahppofálaldat luodii birra.

Govideaddji: Karasjok kulturskole

- Unjárggas lea čájálmas "Fra stein til toy" čájehuvvon oahppiide ja báikki olbmuide. Sihke Beaivváš Sámi Teáhter ja Deanu kulturskuvla leaba veahkehan čájálmasain. Neavttárat ledje nuoraidskuvllaoahppit guovtte iešguđetge gielddain.

Sámegieloahpahus olggobealde hálddašanguovllu

Sámi ohppiin leat oktagas vuoigatvuohta oažžut sámegieloahpahusa, beroškeahhtá gos riikkas sii leat, ja beroškeahhtá makkár skuvllas sii leat.

Diimmut sámegieloahpahussii vuoddoskuvllas

Juohke gielddas lea ovddasvástádus fállat sámegieloahpahusa ohppiide iežaset gielddas. Gielddas lea maid geatnegasvuohta juohkkit dieđuid ohppiid vuoigatvuođaid birra sámegieloahpahusa oktavuodas. Muhto lea váhnemiid ovddasvástádus dieđihit mánáideaset dárbbuid birra oažžut sámegieloahpahusa.

Fylkkamánit Nordlánddas ja Romssas juohkkiba diimmuid sámegieloahpahussii ohppiide iežaset fylkkain. Lea Finnmárkku fylkkamánni gii juohkká diimmuid sámegieloahpahussii ohppiide Finnmárkkus ja eará fylkkain Norggas.

Doarjjaortnet mii addá doarjaga sámegieloahpahussii almmuhuvvo johtočállaga bokte man Finnmárkku fylkkamánni sádde. Ohcamuš oažžut diimmuid sámegiela oahpahussii galgá sáddejuvvot iežas gieldda bokte, vai gieldda ohcá tiimmuid oahpahussii.

Fylkkamánit Finnmárkkus, Romssas ja Nordlánddas leat ovttas Sámedikkiin rahkadan diehtujuohkinčállosa mii lea sáddejuvvon gielddaide ja earáide olles riikkas.

Gáiddusoahpahus

Sámi ohppiin lea oktagas vuoigatvuohta oažžut sámegieloahpahusa. Jus ii leat vejolaš fidnet sámegieloahpaheaddjiid dan skuvllas gos oahppi vázzá, sáhtta gáiddusoahpahus leat molssoevttolaš oahpahanvuohkki.

Davvisámegiela gáiddusoahpahus

Finnmárkku fylkkamánni hálddaša davvisámegiela gáiddusoahpahusprošeavtta gos maiddái Sámediggi ja Sámi Allaskuvla oassálastiba stivrenjoavkkus. Oahppi guhte galgá oažžut sámegieloahpahusa, čátnojuvvo ovttaluohkkái muhtin skuvllas gosa váhnemis lea gullevašvuohta, ja dán láhkai oažžu oahppi oktavuoda ohppiiguin seamma agis go ieš. Oahppái oahpahuvo mo galgá geavahit intraneahta, webapparáhta ja telefuvnna, ja jagi mielde beassá oahppi leat guosseoahppin dan skuvllas mii fállá sámegieloahpahusa. Álggogeahčen skuvlajagi galleda sámegieloahpaheaddji iežas oahppi, ja hálešta skuvlla bargiiguin ja oahppi váhnemiiguin.

Eará ásahusat geat fállat davvisámegiela gáiddusoahpaheami leat e.e. Sámeskuvla Romssas, Ráissá joatkkaskuvla, Sámi joatkkaskuvla Kárášjogas ja E-skuvla.

Sámeskuvla Romssas

9325 Bardufoss

Tlf: 77 83 28 30

Telefákasa: 77 83 28 31

E-poasta: bgtriumf.sameskolen@trollnet.no

<http://home.trollnet.no/sameskolen>

Ráissa joatkkaskuvla

Postboks 293

9151 Storslett

Tlf: 77 77 01 00

Telefákasa: 77 76 53 73

E-poasta: nordreisa.vgs@troms-f.kommune.no

<http://www.nordreisa.vgs.no>

Sámi joatkkaskuvla Kárášjogas

Poastastobe 113

9735 Kárášjohka

Tlf: 78 46 96 00

Telefákasa: 78 46 96 15

E-poasta: post@sami.vgs.no

<http://www.sami.vgs.no>

E-skuvla

Poastastobe 15

9735 Kárášjohka

Tlf: 78 46 84 25

Telefákasa: 78 46 84 26

E-poasta: adm@e-skuvla.no

<http://www.e-skuvla.no>

Julevsámegiela gáiddusoahpahus

Giella- ja oahpahusossodagas Árran julevsámi guovddážiis lágideit sámegielaohpahusa vuosstaš-, nubbin- ja C-giellan joatkkaskuvla-dásis, ja vel nubbingiellan ja sámi giella ja kultuvra vuodđoskuvllas. Oahpahusa fáallet iešguđetge vuodđo- ja joatkkaskuvllaide videokonferensarusttegiid bokte

Árran
8270 Drag
Tlf: 75 77 51 00
Telefákša: 75 77 51 01
E-poasta: poassta@arran.no
<http://www.rran.no>

Máttasámegiela gáiddusoahpahus

Nordlándda fylkkamánis lea ovddasvástáduš hálldašit proševtta: "Máttasámegiela oahpahus ruovttubáikki skuvllas" mii lea máttasámegiela gáiddusoahpahusfálaldat.

Leat golbma ressursaskuvlla, Snoasá sámeskuvla, Arborde Sámeskuvla ja Brekken bajásšaddan- ja báikkálašguovddáš geat addet dán fálaldaga. Dán proševttas leat válljen lotnolasčovdosa gos addet DGT oahpahusa. Oahpaheadjit geat oahpahit neah-ta bokte, leat maiddá johtti oahpaheadjit geat galledit iežaset neahthaohppiid ruovt-

tuskuvllain. Ohppiin leat maid fáddáváhkut gos lea giellalávgun.

Maiddá Røros joatkkaskuvla fállá máttasámegiela oahpahusa nubbin- ja c-giellan joatkkaskuvlla dásis.

Sámeskuvla Árbordes
Kalkviksv. 1
8690 Hattfjellidal
Tlf: 75 18 50 60
Telefákša: 75 18 50 61
E-poasta: sameh@online.no

Røros Joatkkaskuvla
Postuttak A
7361 Røros
Tlf: 72 41 93 00
Telefákša: 72 41 93 45
<http://www.roros.vgs.no>

Rørossami oahpahusprográmma
prošeaktajođiheaddji Toini Bergstrøm bokte
Tlf: 907 23 513
E-poasta: toni.bergstrom@roros.vgs.no
<http://www.ressurscenter.no/samisk>

Statistihka

Tabella vuolábealde čájeha galle oahppiin vuodđoskuvllas lei sámegielaohpahus skuv-lajagis 2002/2003:

Oahppit giellajoavkkuid mielde	Oahppit klássaid mielde										Ohppiid lohku		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Gáanddat	Nieiddat	Oktiibuot
Davvisámegiella													
GS 1. Sámegeiella vuosstašgiellan	110	103	116	100	101	89	99	87	86	95	506	480	986
GS 2. Sámegeiella nubbingiellan	77	81	69	85	66	55	68	52	63	58	311	363	674
GS 3. Sámi giella ja kultuvra	90	99	103	118	97	88	59	37	28	22	352	389	741
Julevsámegiella													
GS 4. Sámegeiella vuosstašgiellan	1	4	4	4	5	3	1	5	3	2	20	12	32
GS 5. Sámegeiella nubbingiellan	2	0	0	1	2	0	1	1	4	6	4	13	17
GS 6. Sámi giella ja kultuvra	0	3	0	3	5	22	15	9	10	1	27	41	68
Máttasámegiella													
GS 7. Sámegeiella vuosstašgiellan	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	3
GS 8. Sámegeiella nubbingiellan	4	5	11	5	8	10	6	10	9	11	46	33	79
GS 9. Sámi giella ja kultuvra	3	5	8	3	3	6	3	6	2	1	15	25	40

Ođđaseamos loguid gávnnat dáppe:
<http://www.wis.no/gsi>

Oahpponeavut

Lea mihttomearrin ahte sámi ja dáro ohppiin leat ovttdássásaš oahpponeavvofálaldat. Sámediggi lea ráhkadan strategálaš plána oahpponeavvobuvttadeampái. Juohke jagi almmuhuvvojit ruđat ohcanláhkai oahpponeavvobuvttadeami várás, ja oahpponeavvo- prošeavttat juhkkovuvvojit mánáidgárddiide, vuodđoskuvllaide ja joatkkaskuvllaide. Lihká váilot ain olu sámi oahpponeavvut, ja ii mana doarvái johttilit buvttadit odđa oahpponeavvuid. Dat boahta sihke das ahte lea váttis fidnet olbmuid geain lea gelbbolašvuohta rahkadit oahpponeavvuid, ja das go ii gávdno doarvái ruhta álggahit nu olu prošeavttaid ahte buot fágasurggiid govččašii.

Sámedikki Oahpahasossodat
Bredbuktnesveien 50, 9520 Guovdageaidnu
Telefuvdna 78 48 42 00, telefákssa 78 48 42 42
E-poasta: samediggi@samediggi.no
<http://www.samediggi.no>

Sámi Oahpponeahtta
<http://www.oahpponeahtta.no>

Čuovvovaš sámi lágadusat buvttadit dahje leat buvttadan sámi girjiid ja oahpponeavvuid maŋemuš jagiid: Dat OS, Davvi Girji o.s., Idut, Báhku, Skánit girji, Čálliidlágadus, E-skuvla, ABC-company, Biigá, Álmmuheaddji, GOLLEGI-ELLA jietnagirji, Landbruksforlaget, Vett & Viten, Gran forlag, NKS-forlaget, Cappelen.

Internahtaskuvllat máttasámi guovllus

Máttasámi servodat lea oalle unni go geahččá olmmošlogu ja man viiddis guovllus sii ásset. Danin lea erenoamáš hástalus máttasámi giela ja kultuvrra ektui. Dat guokte máttasámi internahtaskuvllat leaba dehálaš ásašusat máttasámiide. Dán guokta skuvllain lea sámegeiella ja sámi fáttat gos máttasámi árbevierut leat vuodđun guovddázis. Seammás leat skuvllat šaddan deaivvadanbáikin sámi ohppiide geat bohtet iešguđetge báikkiin máttasámi guovllus, nu ahte sii besset oahppásmuvvat ja ovtas ovdánahttit ja doalahit kultuvrra.

Åarjel-Saemiej skuvle Snoasás, Davvi-Trøndelágas

Ovttá skuvlla váldodoaimmain lea sihkkarastit máttasámi giela ja identitehta, ja skuvla čuovvu sámi oahppoplána. Åarjel-Saemiej skuvle dáhtu šaddat pedagogálaš guovddážiin máttasámegiela gáiddusoahpaheapmái, ja sii leat bargamin dan ala ahte sáhttit dustet máttasámi ohppiid geat háliidit oanehis áigái leat skuvllas čiekŋudandihte gielas ja kultuvrras.

Åarjel-Saemiej skuvle
7760 Snåsa
Tlf: 74 13 84 50
Telefákssa: 74 13 84 51
<http://www.snasa.kommune.no/sorsamisk/sameskolen>

Govvideaddji: Ammun Joonskareng

Sámediggi addá dieđuid ja pedagogálaš bagadallama mo iešguđetge oahpponeavvuid galgá geavahit. Sámedikki oahpahasossodagas lea oahpponeavvočakkáldat gos gávdnojit oahpponeavvut mat leat rahkaduvvon Norggas, Ruotas ja Suomas. Doppe leat sihke girjiit, plakáhtat, pedagogálaš dihtorprográmmat, videofilmmat ja spealat. Skuvllat ja mánáidgárddit ožžot luoikat dáid. Dieđuid oahpponeavvuid birra gávnna Sámi Oahpponeahtas (www.oahpponeahtta.no) ja sierra oahpponeavvokatalogain.

Gaske-Nøørjen Saemienskovle Árbordes, Nordlánddas

Skuvllas eai leat nu olu birrajagi oahppi, muhtu 8 vahkui jagis váldet sii vuostá ohppiid geat bohtet eará gielddain, ja geat čuvvot fáddámiel oahpahanfáttá mii lea vuodustuvvon máttasámi gillii ja kulturoahpahussii. Skuvla maid fállá gáiddusoahpahusa telenehta bokte.

Máttasámegiella lea bákkolaš fága skuvllas, seammás go oahppit ožžot dieđuid ja áddejumi sámi historjái, kultuvrii ja árbevieruide. Giellaoahpahuš lea integrerejuvvon buot fágaide. Skuvla maid oahpaha fáttáin mat gusket boazodollui, meahccásteapmái, árbevieruide ja duoddjái.

Oahpahuš skuvllas lea fáttá- ja prošeakta-guvllot – erenoamážit mii guoská sámegillii ja fáttáide dego duodji ja boazodoallu (omd. njuovvan ja gidđajohttin) ja meahccásteapmi (omd. rievssahiid bivdit, oaggut ja murjet).

Gaske-Nøørjen Saemienskovle
Kalkviksv. 1
8690 Hattfjeldal
Tlf: 75 18 50 60
Telefákssa: 75 18 50 61
E-poasta: sameh@online.no

Elgá bajásšaddanguovddáš Hedemárkkus

Elgáguovddáš ii leat gal internáhta, muhto ovttat mas lea skuvla, mánáidgárdi, ástoái-gefálaldat, máttasámegiella giellamovttideapmi mánáidgárdis ja máttasámegiella oahpahuš skuvllas.

Bajásšaddanguovddáša vuoruhansuorggit leat ahkeseaguhuvvon fáldadagat mas sihke mánáidgárdi ja skuvla leaba mielde, ja vel sámegiella integreren sihke mánáidgárdis ja skuvllas. Deattuhuvvo ahte fáttát galget leat báikkálaččat vuodustuvvon, nu ahte mánát dovdet ahte sin duogázis ja vásáhusain lea árvu.

Jagis 2001 oaččui bajásšaddanguovddáš giellamovttiidanprošeavtta maid Sámediggi lei álmuhan. Ovdaprošeakta čadahuvvui 2001 giđa ja váldoprošeakta galgá bistit 5

jagi. Prošeakta galgá čuovvut mánáid mánáidgárdis gitta skuvlii.

Elgá bajásšaddanguovddáš
2446 Elgá
Tlf: 62 45 66 40
E-poasta: eva-kr@online.no
<http://home.online.no/~eva-kr/>

Sámi Váhnenfierpmádat

Jagis 2002 vuodduvvoi Sámi Váhnenfierpmádaga vuosttaš báikkálaš searvvi Romssas ja Davvi-Sálttus. Sámi Váhnenfierpmádat (SVF) lea aiddo álggahuvvon fierpmádat sámi váhnemiid várás Norggas. Juohke fierpmádat lea iešheanálaš sierra stivrrain ja sierra ekonomijain, muhto jurdda lea ahte dađistaga galggašii boahit riikkastivra dahje okta oktasaš orgána man bokte ovttasbargá ja mii sáhtta ovddastit buot miellahttuid dárbbu mielde.

Fierpmádat galgá čuollat sámi bearrašiid, mánáid ja váhnemiid beroštumiid servodagas, ja doaimma sáhtta juohkkat golmma oassái.

1. Sámi biras ja bajásšaddaneavttut. Fierpmádat áigu lágídit sosiála, kultuvrrálaš ja sámegielat doaimmaid mánáide ja váhnemiidda, ja váikkuhit nu ahte šadda buorre biras ja bajásšaddaneavttut sámi mánáide ja nuoraide.
2. Vuoigatvuođat. Fierpmádat áigu leat “fágasearvin” sámi váhnemiidda geain leat váttisvuođat vuoigatvuođaguin mánáidgárdis, oahpahušas ja eará surggiin, ja áigot bargat dan ala ahte leat doarvái sámi mánáidgárdesajit ja buorre sámi oahpaheapmi.
3. Servodatberoštupmi. Fierpmádat áigu bargat dan ala ahte mánggakultuvrrálaš áddejupmi stuorru, sámivuoda integreret ja oainnusindahkat servodagas, váikkuhit nu ahte servodagas leat dieđut, oahppu ja gelbbolašvuohta dan birra ahte maid sistisdoallá leat unnitlogus, leat guovttekultuvrrat ja guovttegiella, ja ahte sámi mánát, sin giella ja kulturduogáš atno árvuvus ja gehččojuvvo ovttađassášažžan.

Joatkkaskuvla

Fylkkagiiddas lea ovddasvástáduš addit dohkálaš oahpahusa sámi ohppiide iežas fylkkas, sihke das mii guoská sámegeoloahpahussii ja oahpahussii sámi diliid birra.

Otne gávdnojit guokte sámi joatkkaskuvlla; Sámi joatkkaskuvla Kárášjogas ja Sámi joatkkaskuvla ja boazodoalloskuvla Guovdageainnus. Lea stáhta mii eaiggádušša dán guokte skuvlla, muhto leat dál veardideamen sirdit daid Sámedikki vuollái. Sámi nuorain lea ovdavuoigatvuohta oážžut saji dáid skuvllaide, muhto maiddá earát sáhttet ohcat. Guktot skuvllat leaba guovttegielat ja oahppit bohtet miehtá riikkas.

Sámi joatkkaskuvla Kárášjogas

Sámi joatkkaskuvla Kárášjogas fállá oahpposurggiid dábálaš ja ekonomálaš/hálddahušlaš fágain, dearvvašvuođa- ja sosiálafágain, huksefágain ja mekanálaš fágain.

Buohkain skuvllas lea sámegeiella fágan, juogo vuosttašgiellan, nubbingiellan dahje B/C-giellan. Maiddá olu eará fágain lea sámi sisoallu. Sii geat leat sámegeihállit sáhttet oahppat eanet iežaset kultuvrra birra, ja sii geat leat dárogieihállit eai ge dovdda sáme kultuvrra, ožžot vejolašvuođa dainna oahppásmuvvat.

Skuvllas leat maid leamašan oahppit eará riikkain. Skuvlajagis 2002/2003 lei skuvllas ovttasbargu skuvllaiguin Østerrikes, Italias ja Nederlánddas.

Sámi joatkkaskuvla Kárášjogas
Poastastobe 113
9735 Kárášjohka
Tlf: 78 46 96 00
Telefákša: 78 46 96 15
E-poasta: post@samisk.vgs.no
<http://www.sami.vgs.no>

Sámi joatkkaskuvla ja boazodoalloskuvla Guovdageainnus

Sámi joatkkaskuvla ja boazodoalloskuvla Guovdageainnus fállá oahpposurggiid dábálaš-

laš- ja ekonomálaš/hálddahušlaš fágain, huksefágain, hotealla- ja biebmóávnnašfágain, mekanálaš fágain, hábmenfágain, duojs ja boazodoalloskuvla.

Skuvllas lea oppalaš sámi profiila.

Ovddamearka dihte deattuhuvvojit sámi biebmóárbevierut ja borrandábit hotealla- ja biebmóávnnašfágain. Hábmenfágain besset oahppit oahppat sihke garra ja dipma duojs. Maŋŋelaš sáhttá dát dasto dahkat vuodu jus áigot váldit fágareivve duojs.

Boazodoalloskuvllas Guovdageainnus oahppet oahppit sihke meahccásteami ja báberbarguid nu ahte sáhttet birget servodagas. Boazodoallu lea nuppástuvvan, ja boahta ain nuppástuvvat, ja danin lea dárbu maiddá eará gelbbolašvuhtii go meahccásteamis. Boazodoallit galget hálddašit ođđaáigásaš teknihka, ja sii galget hálddašit báberhivvoda, lassin luonduhálddašeami mii lea boazodoalu vuodđun.

Sámi Joatkkaskuvla ja Boazodoalloskuvla
Ájastealli 5
9520 Guovdageaidnu
Tlf: 78 48 45 00
Telefákša: 78 48 45 10
E-poasta: postmottak@samisk.vgs.no
<http://www.samisk.vgs.no>

Stipeanda oahppiide geain lea sámegeiella fágan joatkkaoahppus

Sámediggi juohkká jahkkásaččat giellamovttiidanstipeandda oahppiide Norgga joatkkaskuvllain. Eaktun oážžut stipeandda lea ahte oahppis lea sámegeoloahpahuš oahpaheddjiid bokte skuvllas dahje eará oahpahušvugiid bokte, ja oahppi ferte leat ollesáiggeoahppi skuvllas mii lea dohkkehuvvon oážžut doarjaga Stáhta loatnakássas oahpahusa várás.

Stipeandaortnet galgá movttiidahttit joatkkaskuvllaohppiid válljet sámegeoloahpahuš joatkkaoahppus. Lea čájehuvvon ahte stipeandaortnet movttiidahtta maiddá daid oahppiide geain ii leat sámi gullevašvuohta válljet sámegeiella joatkkaoahppus ja oahppat sáme-

Sámi joatkkaskuvla
Kárášjogas

Sámi joatkkaskuvla ja
boazodoalloskuvla
Guovdageainnus

Stipeanda oahppiide
geain lea sámegeiella
joatkkaoahppus

Statistihka

Jurdagat muhtin nuoras

giela. Stipeanda álmuhuvvo riikka áviissain juohke jagi.

Sámedikki Oahpahusossodat
Bredbuktnesveien 50
9520 Guovdageaidnu
Telefon 78 48 42 00
telefákssa 78 48 42 42
E-poasta: samediggi@samediggi.no
<http://www.samediggi.no>

Statistihkka

Riikkadásis lei 1999/2000 skuvlajagis 463 ohppiin sámegeiella joatkkaoahppus, dáid searvves ledje 228 fylkkagielddalaš skuvllain ja 235 daid guokte joatkkaskuvllain Sis Finnmárkkus maid stáda eaiggádušša.

Teoriijs ja duohtavuohhta

Cealkámušat Sigbjørn Skådenis, 27 jagi, eret Skániin Máttá-Romssas.

Lean bajásšaddan sámegilázis Stuornjárggas, muhtin njárg-gas gaskal Romssa ja Nordlándda fylkkaid. Dán guovllus ii leamašan sámegeielloahpahus nu guhkká. Skánit gielddas fálojuvvui sámegeielloahpahus vuosttaš geardde 1987:as.

Galgen álgit 5. luohkkái Boltås skuvlii ja ledjen okta guoktásis geat válljiime oahppat sámegeiela nubbingiellan. Nubbi lei mu vilbealli, ja moai dat šattaime áidna "sápmelaččat" dán gilliskuvllažis sámegilázis Skánis.

Čuvvo olu váttisvuodát das go ledjen válljen sámegeielloahpahusa, vaikko lei gal maid somá. Dát guoskkai sihke Boltås mánáidskuvlii ja Skánit nuoráidskuvlii. Dasa lassin ahte lei váttis rahkadit tiibmoplána ja daid olu bihttáide, de lei váttis gávdnat girjjiid. Eai gávdnon oahpponeavvut. Dahje gávdnojedje gal, muhto dat dábálaččat eai lean heivehuvvon midjiide, nu ahte šattaimet geavahit oasážiid mángga iešgudetge girjjiin.

Girjjet ledje dájvá mánáid birra geat barge bohccuiguin. Mun ja mu vilbealli ean lean goassige guoskan bohccui ge. Leimme gal guhkkain oaidnán bohcco, muhto ean lean goassige leamašan doarvái lahka ahte sáhtiime guoskat dasa. Sávvzaid, gusaid ja gáiccaid gal baicce dovddaime, go mu eanu lei váldán badjelasat áddjá dallodoalu. Muhto dákkár elliid birra ii čužžon nu olu girjjiin, ja JUS čuočču mihkkege de lei dego dát ledje amas áššit maid birra sámemánát eai diehtán olus maidege. Oahpponeavvut leat buorránan mealgadii dan rájes, muhto leat ain rahčamin čájehit davvisámegeielat giellaguovllu mánggabealátvuoda.

Nuoráidskuvlla maŋŋá álgen Skánit joatkkaskuvlii. Mu vilbealli ges álggii mekanálaš fágáide Harstadsbotn joatkkaskuvllas Hárštádas. Mun gal ožžon sámegeielloahpahus fáldadaga iežan skuvllas, muhto mu vilbealli gal ii ožžon. Son geahččalii oažžut sámegeielloahpaha gáiddusoahpaheami bokte.

Muhto go ii lean vejolaš ráhkadit tiibmoplána, ja go ledje teknihkálaš váttisvuodát iige gávdnon biras, de son vuollánii. Munne gal lei álkkit, go mus lei oahpaheadđi geainna jamma deaivvadin. Váikko vel ledjen ge áidna oahppi min luohkkás gii lohken sámegeiela, de ledje earát skuvllas geat maid lohke sámegeiela, nu ahte mis šattai buorre biras.

Muhto mii čattaimet gal đadát ballat goas dal de heaittihit fáldadaga. Lei sáhka das ahte Skánit joatkkaskuvla soittii heaittihuvvot. Romssa fylka lei mearridan ahte lei menddo divrras doalahit buot joatkkaskuvlaid. Jus Skánit joatkkaskuvla lei heaittihuvvot, de livččen massan áidna vejolašvuoda oaččut joatkkaoahppu sámegeielas mii lei huksejuvvon mu báikkálaš kultuvrii ja suopmanii, jus juo in livčče mearridan fárret Gironii Ruttii.

Skuvla gal bisui, ja lea ain odne bissumin. Dan mii sáhttit giitit sin geat leat čuoččuhan vuoigatvuoda oažžut joatkkaoahpahusa mii lea čadnon iežaset kultuvrii. Skánit joatkkaskuvla lei oainnat áidna molsaeaktu doalahandihte suopmana mii muđuid soittii jávkat. Jus skuvlla livčče heaittihan, de dat livčči garrasit váikkuhan márkosámi boahhteáigái. Joatkkaskuvlla maŋŋá lean lohkan sámegeiela vuodđofága Romssa Universiteahtas. Hálan sámegeiela, iežan suopmaniin. Dat váilevašvuodát mat gávdnojedje dalle go mun álgen sámegeiela lohkat skuvllas, gávdnojit buori muddui ain odne. Mus lea leamašan lihku, go lean ožžon dan veahki maid lean dárbbášan skuvllas. Muhto ii leat sihkar ahte earáin lea seamma lihku.

Sámegeielloahpahus lea ovttá daid deháleamos surggiin mainna ferte bargat go guoská sámi giela ja kultuvrra ođđasis ealáskahttimii. Berrešii sihkkarastit ahte buot sámi mánát ja nuorat ožžot vejolašvuoda oahppat iežaset giela, ii dušše teoriijs, muhto maidái duohtavuodas

Sámi giella- ja kulturguovddážat

Sámi giella- ja kulturguovddážat leat leamašan hui dehálaččat daid guovlluin gos sámeigiella ii leat nu nanus. Dat doibmet dego deaivvadanbáikin gos sámeigiella oainusindahkkojuvvo go geavahuvvo sihke njálmálaččat ja čálalaččat, ja go sámeigiella ja sámi kultuvra positiivválaččat gaskkustuvvo daid iešguđetge guovlluin. Čájehuvvo ahte guovlluin gos giellaguovddážat leat ása- huvvon, lea sámeigiella ovddideapmi lihkos- tuvvon bures.

Odne gávdnojit guhitta giellaguovddáža mat ožžot fásta jahkkásaš doarjaga Sámedikkis. Dát leat Sámi giella- ja kulturguovddáš Poršáŋggus, Sámi giellaguovddáš Gáivuonas, Várdobáiki Evenáššis, Árran Divttasvuonas,

Isak Saba guovddáš Unjárggas ja Deanu sámi giellaguovddáš. Leat plánemin ásaheit eanet giellaguovddážiid.

Giellaguovddážiin leat olu iešguđet lágan barggut ja doaimmat. E.e. sii barget skuvllaid ektui, ja juhket dieđuid sámi diliid birra, ja sii ovttasbarget báikkálaš sámi ásaheiguin ja organisašuvnnaiguin, ja oassálastet fierpmá- dagain ovtta guovllu sámeigeloahpahead- djiiguin, ja sii lágidit kuršaid ja muđuid stuora ja smávva dáhpáhusaid. Dávjá doibmet giel- laguovddážat maid dakkár báikin gos buolv- vat besset deaivvadit. Eanaš giellaguovddážat barget ovtta olu gielddai- guin, muhtimat maid mánja fylkkaiguin dahje mánja riikkaiguin.

Árran Julevsámi kulturguovddáš Ájluovttas, Divttasvuonas. Doppe lea e.e. NRK Sámiradios kontuvra. Govvideaddji: Øystein Sæbye / NN / Samfoto

Sámi kulturguovddážit

- Mearrasámi kulturguovddáš, Billávuotna
- Ája sámi guovddáš, Gáivuotna
- Gamtofta, Ráisavuotna
- Várdobáiki, Evenášši/Skánit
- Árran julevsámi guovddáš, Divttasvuodna
- Sijti Jarnge, Árborde

Sámi giella- ja kulturguovddáš

Kirkeveien 26
9700 Leavdnja
Tlf: 78 46 20 79 dahje 78 46 20 02
Telefákša: 78 46 22 87
E-poasta: samisk.spraaksender@c2i.net
<http://home.c2i.net/samiskspraaksender>

Sámi giellaguovddáš

Postboks 235
9144 Samuelsberg
Tlf: 77 71 63 80
E-poasta: spraksenteret@kafjord.kommune.no

Várdobáiki

Nautå
8536 Evenes
Tlf: 76 98 35 85
Telefákša: 76 98 22 31
E-poasta: samiskpr@online.no
<http://www.evenes.kommune.no/forsiden/Vardobaiki/Vardobaiki.htm>

Árran julevsámi guovddáš

8270 Drag
Tlf: 75 77 51 00
Telefákša: 75 77 51 01
E-poasta: poassta@arran.no
<http://www.rran.no>

Isak Saba guovddáš

9840 Vuonnabahta
Tlf: 78 95 80 10
Telefákša: 78 95 80 11
E-poasta: varjjatgiella@nesseby.kommune.no
<http://www.varjjatgiella.no>

Billávuona Mearrasámi
Gelbbolašvuodaguovddáš
9710 Indre Billefjord
Tlf: 78 46 42 20

Ája Sámi Guovddáš

9144 Samuelsberg
Tlf: 77 71 62 00
Telefákša: 77 71 78 14
E-poasta:
aja.samisk.senter@kafjord.kommune.no
<http://www.ajasamisksenter.no>

Gamtofta

Skaret
9310 Sørreisa
Tlf: 93 85 58 00

Sijte Jarnge

8690 Hattfjellidal
Tlf: 75 18 49 70
Telefákša: 75 18 49 80
<http://www.nordland.fylkesbibl.no/Kultur-Nett/HTML/KSENER/1-side.htm>

Sámedikki giellamovttiidanbálkašupmi

Ovdeš Sámi giellaráđđi mearridii jagis 1999 rájes juohkit giellamovttiidanbálkašumi. Giellamovttiidanbálkašupmi lea jurddašuvvon eaŋkilolbmuide, ásahusaide ja organisašuvnnaide geat leat erenoamážit bargan bisuhit, nannet ja ovddidit sámegiela. Bálkašupmi lea 10 000 ruvnnu ja vel dáiddalaččat hábmejuvvon diploma. Bálkašupmi geigejuvvui vuosttaš gearde jagis 2000. Dalle oaččui váhnenjoavku Árran mánáid-gárddis Divttasvuonas bálkašumi.

Sámedikki giellaossodat

9520 Guovdageaidnu
Tlf: 78 48 42 00
Telefákša: 78 48 42 42
E-poasta: samediggi@samediggi.no
<http://www.samisk-sr.no>
<http://www.samediggi.no>

ManjŃá skuvlaáiggi

Govvideaddji: Nils Henrik Måso

AÁF
Kulturskuvla
Filbmafálaldat
Mánáid- ja nuoraidmagasiinnat
Festiválat
Valástallanfálaldat
Teáhter
Girjerájus
Sámi dávvirvuorkkat

Mánáin ja nuorain lea dárbu ovtastallat seamma ahkkásaččaiguin. Danin ferte láchit buori ja oadjebas deaivvadanbáikkiid sidjiide maddái manjŃá skuvlaáiggi ja ástoáiggiis.

AÁF

Nu mo mánáidgárddis ja skuvllas, de lea maid dehálaš ahte ástoáiggefálaldagas lea fálaldat mii duhtada sámi mánáid dárbuid ja beroštumiid. Astoáiggefálaldat galgá láchit stoahkama, kultur- ja ástoáiggedoaimmaid mat leat vuodustuvvon máná ahkkái, doaimadássái ja beroštumiide. Astoáiggefálaldat galgá skihka doallat ja bearráigeahččat mánáid.

Ovdamearkkaid mat dás čuvvot leat viežžan ástoáiggefálaldagain main lea erenoamáš fálaldat sámi mánáide. Muhto osiid dás sáhtá maid geavahit AÁF:ain eará báikkiin. Dasa lassin sáhtta gávdnat jurdagiid ja ovdameartkkaid AÁF sisdollui mánáidgárdeovdamearkkain ovdalis dán gihppagis.

Buolbmát Sámeskuvlla AÁF

Buolbmát Sámeskuvlla AÁF deattuha garrasit luonddu lagasvuoda, ja doaimmaid láchet jahkodagaid mielde. Mánát murjejit, guhkket buđehiid, čogget guobbariid, murrejit ja vižžet gámasuinniid dálvái. Astoáiggefálaldat fidná maid dávjá meahccis, nu ahte mánát ohppet dolastit, ja nu ahte ohppet iešguđetge beliid birra luonddus. Mánát maid besset oassálastit árbevirolaš doaimmain iešguđetge ealáhusain. E.e. sii bivdet rievssahiid ja ealggaid, bidjet gielaid, oggot jogas ja veahkehit lájuin.

AÁF Unjárggas – mearrasámi mánát

Unjárgga ástoáiggefálaldaga lagasbirrasis lea mearra, fiervá, káia ja fátnasat. Sihke giđđat, álgogeasi ja čakčat lávejit fidnat fiervvás ja káias. Maddái eanandoallu lea dehálaš ealáhus Unjárggas, ja ástoáiggefálaldat fidná dávjá mánáiguin návehiin mat leat láchosis. Unjárgga ástoáiggefálaldat deattuha maid erenoamážit doallat oktavuoda vuorrasat gerddiin, ja deattuha dan maid mánát sáhttet sis oahppat.

Kulturskuvla

Lágas čuočču ahte buot gielddain, okto dahje ovttas eará gielddaiguin, galgá leat musihkka- ja kulturskuvlafálaldat mánáide ja nuoraide. Danin leat kulturskuvllat dehálaš fálaldagat mánáide ja nuoraide gos sáhttet oahppat eambo sámi giela ja kultuvrra birra. Kulturskuvllat sáhttet leat mielde nan-nemin sámi kultuvrra. Ovddamearkka dihtii sáhttet kulturskuvllat main lea musihkkafálaldat, álkit integreret sámi musihka iežaset fálaldahkii.

Ovddamearkkat mat dás čuvvot čájehit ahte lea dušše jurddagovvidus (fantasiija) mii bidjá rájáid das mo sámi fálaldat sáhtta leat kulturskuvllas. Kulturskuvllat sáhttet oazžut inspirašuvnna ja movttideami olles sámi kultureallimis ja sámi árbevieruin.

Ovddamearkkat muhtin kulturskuvllain
Karášjoga kulturskuvllas lea oahpahus duojs, bálseduojis, musihkas, juoigamis, tevdnemis ja málemis, dánsumis ja teáhteris/drámas. Kulturskuvllas lea dánsumjoavku «Šete» gos dánsejeaddjit e.e. geavahit sámi rámmarumbuid ráhkadandihte ritmma ja musihka lihkademiide.

Karášjoga kulturskuvla
Skolegata 9
9730 Karášjohka
Tlf: 78 46 80 57
Telefákssa: 78 46 62 21

Deanu kulturskuvla lea deaivvadanbáiki mánáide ja nuoraide kultuvrrálaš ja geogra-fálaš "rájáid" rastá. Dát deaivvadanbáiki boahta erenoamážit oidnosii joavkodoaim-main; lávlun- ja musihkkastohkosin, valáštalamis ja teáhteris, go oahppit bohtet buot guđa vuodđoskuvllain gielddas. Muhtin ráje doaimmain leat sámegillii. Valáštallandoaim-main lea e.e. njoarosteapmi, ja kulturskuvllas sáhtta maid oahppat juoigat.

TDeanu kulturskuvla
Miljøbygget
9845 Deatnu
Tlf: 78 92 53 00

Filbmafálaldat

Jagis 1998 ráhkadii Norgga filbmainstituhtta kataloga mas leat dieđut buot filmmaid birra mat leat juogo sámegillii dahje mat leat sámi eallima ja kultuvrra birra. Kataloga gávno sihke davvisámegillii, julevsámegillii, máttasámegillii ja dárogillii.

Norgga filbmainstituhtta
Postboks 482 Sentrum
0105 Oslo
Tlf: 22 47 45 50
Telefákssa: 22 47 45 96
E-poasta: kunder@nfi.no
<http://www.nfi.no>

Oasussearvvi Davvinorgga filbmaguovddázis Ávágis (Honnesvágis) sáhtta láigohit filmmaid maid guovddáš lea ruhtadan. Filbmakataloga gávnnat filbmaguovddáza neahttsiiduinn www.nnfs.no/no/distribusjon/dbfilmliste.php ja sii sáddejit dan poastta mielde jus váldá oktavuoda guovddáziin.

Davvinorgga Filbmaguovddáš AS
Postboks 94
9751 Honningsvåg
Tlf: 78 47 64 00
Telefákssa: 78 47 64 10
<http://www.nnfs.no>

Mánáid- ja nuoraidmagasiinnat

Mánáid- ja nuoraidmagasiinnaid váldodoaim-man lea addit sámegielat fálaldaga mánáide ja nuoraide, juohkit dieđuid, oassálastit ser-vodatdigáštallama fáttáin main nuorat beroštit ja addit guoimmuhanfálaldaga. Bláđiid sáhtta dingot vuordinlánjaide, girje-rádjosiidda, skuvllaide ja mánáidgárddiide.

Nuoraidmagasiidna Š

Bláđđi álggahuvvui 1993:as, ja ilbmá dál golbmii jagis. Bláđđi lea davvisámegillii, ja muhtun teavsttat leat julev- ja máttasámegillii. Bláđi siidolohkku lea gaskal 32 ja 52, ja das leat ivnnit. Bláđđi lea ožžon prošeaktaruđaid Sámedikkis.

Mánáidbláđdi Leavedolgi

Bláđđi álggahuvvui 1994:is, ja ilbmá dál golbmii jagis. Bláđđi lea vuosttažettiin davvisámegillii, ja oazžu fásta doarjaga Sámedikkis. Leavedolggi

doaimmahus láve bovdet e.e. iešguđetge skuvlaid sáddet tevnegiid ja teavsttaid.

Vulle Vuojaš

Donald ble oversatt til samisk i 1987–88. Det ble utgitt 32 nummer. Forlaget Almmuheaddji har gitt ut de tidligere utkomne Vulle Vuojaš-numrene i innbundet form.

Festiválat

Festiválat váikkuhit movttiidahttit ja ovdánahttit sámi dáiddalaš hámadagaid, ja sihkarastá arenáid gos sáhtttá gaskkustit sámi kulturhámadagaid. Lea čájehuvvon ahte sámi festiválat leat dehálaš deaivvadanbáikkít sámi mánáide ja nuoraide olles Sámis.

Govvideaddji: Anne Berit Anti

Riddu Riđđu

Riddu Riđđu lea jahkkásaš kulturfestivála mii lágiduvvo Gáivuonas suoidnemánu gaskkamuttos. Festivála lea šaddan hui viiddis gos sihke sámi ja riikkaidgaskasaš álgoálbmotkultuvrrat čájehuvvojit. Eará álgoálbmogat olles máilmmis bohtet guossin festiválii. Riddu Riđđu lea musihkka, lávdedáidda, govvadáidda, mánáidfestivála, kuršat ja seminárat.

<http://www.riddu.com>

Davvi Nuorra ovttas Riddu Riđuin lágida juohke jagi nuoraidleairra álgoálbmotnuoraide man namma lea Arctic Youth Camp. Dása čeahkkanit juohke jagi gitta 40 nuora iešguđetge riikkain geat ohppet guhtet guimmiideaset kultuvrraid birra. Lágiduvvojit workshop:at e.e. juoigamis, dánsunárbevierut ja lávluntekniikat. AYC lágiduvvo Riddu Riđu oktavuodas ja lea lágiduvvon juohke jagi 1999 rájes.

Riddu Riđđu

Tlf: 77 71 64 04

E-poasta: riddu@riddu.com

<http://www.riddu.com>

Márkomeannu

Márkomeannu lea sámi nuoraidfestivála márkosámi gilážiin Davvi Nordlánddas ja Máttaromssas. Festivála lea lágiduvvon 1999 rájes ja sisdoallá váikko makkár doaimmaid; seminára, márkosámi muitalanárbevierut, sámedánsat, duodje-čájáhus, biebmóárbevierut, čájáhusat ja mánáidteáhter. Oasit festiválas leat erenoamážit jurddašuvvon mánáid várás.

Márkomeannu

Tlf: 99 15 27 77

E-poasta: reivve@markomeannu.no

<http://www.markomeannu.no>

Máttasámi festivála

Máttasámi kulturfestivála Rørosas lágiduvvui vuosttaš gearde jagis 2002. Jurdda lea ahte boahhte heave galgá lágiduvvot Ruoŋa bealde. Festivála lea jurddašuvvon leat kultuvrrálaš ja sosiála deaivvadanbáikin sápmelaččaide guktui bealde riikkarájá, ja prográmma lea sihke mánáid, nuoraid ja ollesolbmuid várás.

Dasa lassin lágiduvvojit eará sámi festiválat nu mo beassášfestiválat Guovdageainnus ja Kárášjogas, Nanafestivála Romssas ja Gamtofta Ráisavuonas.

Valáštallanfálaldat

Valáštallan ovddida sámi identitehta ja gulle-vašvuoda doaimmaid bokte. Danin lea dehálaš nannet mánáid ja nuoraid oassálastima sámi valáštallamis.

Juohke jagi lágíduvvojit Davviriikkalaš Sámi meašttirvuodagilvohallamat dálve- ja geassevaláštallmis. Dasa lassín lágíduvvojit regiounála cupa ja meašttirvuodagilvvut spábbačiekčamis, boazovázzingilvvuin ja heargevuoddjimis.

Sámi Valáštallanlihttu: SVL-N

Sámi Valáštallanlihttu – Norga (SVL-N) álgga-huvvui jagis 1990 ja lea Sámiid Valáštallanlihttu guovllulihttu. Sámiid Valáštallanlihttu lea Norgga, Ruota ja Suoma organiserejuvon sámi valáštallama ovtastus. SVL-N:as leat 46 báikkálaš searvvi guđa fylkkain ja leat sullii 2000 miellahtu.

SVL-N váldomihttomearit leat:

- Čohkket sámi mánáid, nuoraid ja ollesolbmuid sámi valáštallamii ja kultuvrrálaš doaimmaide.
- Nannet sámi mánáid ja nuoraid identitehta valáštallama bokte.
- Nannet sámi giela ja kultuvrra.
- Hukset sosiála fierpmádaga ja oktiigulle-vašvuoda sámi mánáid ja nuoraid gaskkas.
- Álggahit doaimmaid mat movttiidahttet mánáid ja nuoraid aktiivválaččat oassálastit sámi valáštallamis.

SVL-N deattuha ovddidit árbevirolaš sámi valáštallama, nu go čuoigama njoarosteamii, viehkama njoarostemiin, njoarosteamii ja heargevuoddjima.

Geassesiiida

2002 geasi lágíduvvui "Geassesiiida 2002". Dat lea doaibmaleaira mii bistá 10 beaivve árkta-laš nuoraid várás geat leat gaskal 15 ja 25 jagi ja leat e.e. Canadas, Áláskkás, Sibiiaras, Suomas, Ruonáeatnamis ja Ruoššas eret. Plána mielde galget lágíduvvot sullásaš leairrat juohke nuppi jagi árkta-laš guovllu nuoraid várás. Jagis 2004 galgaba Canada ja Alaská lágídit leaira. Árkttalaš Ráđis lea ovd-

dasvástáduš "The Future of Children and Youth of the Arctic" prográmma ovddas.

Árbevirolaš sámi stohkosat ja doaimmat

Deanu valáštallansearvi, Deanu Searat, lea lágídan prošeavtta man leat gohčodan "Árbevirolaš sámi stohkosat ja doaimmat mánáide ja nuoraide". Sii leat čohkken dieđuid dološ stoahkanvugiin gili vuorrasat olbmui. Ulbmiljoavkkus ledje mánát ja nuorat gitta 25 jagi rádjai.

Diehtujuohkkinávdnasat:

- Prošeaktarápporta
- Videofilbma "Boađe"
- Gihpa "Boađe" mii lea árbevirolaš stohkosiid birra. Gihpa lea davvisámegillii ja dárogillii.

*Deanu Searat
Arthur Partapuoli bokte
Masjok
9845 Deatnu
Tlf: 79 92 75 74*

Teáhter

Váikko lávdedáidda lea oalle ođđa dáiddahápmi Sámis, de dat ankke lea dehálaš oassin sámi kulturgaskkusteamis. Sámi teáhterat doibmet arenan gos sámi dáidaga ja kultuvrra gaskkusta ja vásiha, ja gos sámegiella geavahuvvo.

Beaivváš Sámi Teáhter

Beaivváš Sámi Teáhter mátkkoštii jagis 2002 čájálmasaiguin "Lájlá" ja "Ronjá Rievvárnieida". Guktui čájálmasain nekte ođđa, nuorra neavttárat. Álggu rájes lea Beaivváš ráhkadan lágabui 70 čájálmasaid buot ahkodagaide.

Jagiin 2001 ja 2002 lea Beaivvášis leamašan ovttasbargu "Musikk i Troms" čájálmasain "Joik?" mii lea čájehuvvon skuvllain Romssa fylkkas. Čájálmas lei erenoamážit heivehuvvon mánáide rittus ja dáčča mánáide, ja mui-talii sápmelaččaid ja luodii birra. Mánát liikojedje bures čájálmasii ja juige mielde. Ovttasbargu álggahuvvui Musikk i Troms vuolggageami vuodul. Beaivváš ráhkadii

bihttá, ja Musikk i Troms mávssii olggosgolu-
id. Dát sáhtta leat buorre jurdda maiddá eará
ovttasbargoguimmiide.

Beaivváš Sámi Teáhter lea nášunala teáhter, ja
danin sii mátkkoštit miehtá Sámi iežaset
čájálmasaiguin. Ollislaš ja ođasmahttojuvvon
mátkkoštanplána gávnnat <http://www.beaivvas.com>.

Beaivváš Sámi Teáhter
Postboks 293
9521 Guovdageaidnu
Tlf: 78 48 68 11
Telefákša: 78 48 68 75
E-poasta: beaivvas@beaivvas.com
<http://www.beaivvas.com>

Åarjelhsaemien Teatere

Åarjelhsaemien Teatere – máttasámi teáhter
lea organisašuvdna mas leat sápmelaččat
geat beroštit teáhteris sihke norgga ja ruota
bealde máttasámi guovllus. Teáhter dáhtošii
erenomážit olahit mánáid ja nuoraid. Álggu
rájes 1985:as leat sii čájehan mánnga bihttáid
buot ahkodagaide. E.e. bihttá "Vaajesh" gos
muitaledje máttasámi máidnasiid ja cukcasiid
lávus. Dan oktavuodas fála teáhter galledit
mánnga mánáidskuvllaid. Åarjelsaemien
Teatere lei maid ráhkadan skuvlafáttá man
gohčodedje "Sámi diibmun" gos oahppit
ohppe sámivuoda birra ovdal čájálmasa.

Manjemuš bihttá maid teáhter lea buvttadan
lea Existens/Jielie. Dát čájálmas lea čiegus
rasismma birra. Ulbmil Existens/Jielie:n lei
bidjat olbmuid jurddašit das mii rasisma lea,
ja gos dat boahtta

http://www.hemnes.sapmi.net/sub/teater/sydsamisk_teater.html

Maiddá eará teáhteriin lea fállat sámii
mánáide ja nuoraide:

- Samovarteateret
- Totalteateret
- Gállanuoraid teáhter

Girjerájus

Sámi sierrabibliotekha

Sámi sierrabibliotekha váldodoaibma lea
háhkát, rádjat, láhčit ja gaskkustit girjjiid ja
eará ávdnasiid sámegillii ja muđuid sáme-
vuoda birra váikko makkár gillii de leaš.
Girjerádjosii sáddejuvvo okta gáhppalat buot
das mii ilbmá Norggas mas olles dahje oasis
teavsttas lea sámegillii.

Sámi sierrabibliotekha galgá vuosttažettiin
doaibmat girjerádjosiid girjerájosin ja galgá
juohkkat dieđuid iežas doaimma birra ja
muđuid sámi diliid birra, ja vel luoikat ávdna-
siid eará girjerádjosiidda. Manjá go girjerájus
fárrii Sámediggái, de galgá sámi sierrabiblio-
tekhka maiddá doaibmat hálddašangirjeráju-
sin Sámedikki hálddáhussii ja politihkkáriid-
da.

Girjerádjosis leat badjel 35.000 girjji lassin
videofilmmat, jietnagirjjiid, musihkka, mikro-
filmmat, giellakuršat, áigečállagat ja áviissat.
Girjerádjosa kataloga gávnnat Interneahtas.
Buohkat sáhttet geavahit girjerádjosa ja
doppe lea nuvttá luoikkahit.

Sámi sierrabibliotekha
Kautokeinoveien 50
9730 Kárášjohka
Tlf: 78 47 40 51
E-poasta: samediggi@samediggi.no
<http://www.samediggi.no/default.asp?selNodeID=137&lang=no>

Girjebusset

Lassin dábalaš girjerádjosiida, leat muhtin
gielddain girjebusset gos sáhtta luoikkahit
girjjiid sámi kultuvrra birra ja sámegielat girj-
jiid mánáid ja nuoraid várás. Muhtin girjebus-
set maid fállat videoid ja musihka luoikkasin.

Deatnu ja Unjárga ovttasbargaba girjebusse
ektui dien guovtti gielddain. Seamma dahket
Kárášjohka, Poršangu ja Ohcejohka Suomas.
Guovdageainnus ja Gáivuonas leat sierra gir-
jebusset. Máttasámi girjebusse johtta máttasá-
sámi guovllus, ja julevsámi girjebusse ges
johtta julevsámi guovllus Norggas.

Jagis 2002 Sámediggi ja Romssa fylkkasuohkan vuolláičáliiga ovttasbargošiehtadusa, ahte ásahit girjebusse Davvi Nordlándii ja Máttá-Romsii.

Kárášjoga, Poršánjgu ja Ohcejoga girjebusse
Tlf: 78 46 80 94
<http://www.karasjok.folkebibl.no/bokbuss.html>

Máttasámi girjebusse
Sveanveien 20
8690 Hattfjellidal
Tlf: 75 18 41 70
Telefákssa: 75 18 49 80
E-poasta: gsj@same.net
<http://www.nordbib.no/0/145>

Julevsámi girjebusse
Postboks 57
8271 Drag
Tlf: 90 07 44 10
E-poasta: palanen.bokbussen@online.no
<http://fylkesbibl.monet.no/0/352>

Sámi dávvirvuorkkát

Dávvirvuorkkát mat leat čádnon Sámediggái:

- Várjjat Sámi Musea
- Deanu Musea
- Sámiid Vuorká-Dávvirat
- Guovdageainnu gilišillju
- Jáhkovuona mearrasámi musea
- Gállogiedde musea
- Árran julevsámi musea
- Saemien Sijte

Eará sámi dávvirvuorkkát

- Nuortasámi musea
- Saviomusea
- Poršánjgu musea
- Ája sámi musea
- Vilgesvárre
- Sijte Jarnge

Várjjat sámi musea – ovdamearkan mo dávvirvuorká ja skuvla sáhttiba ovttasbargat

Oahppit dán guovllus leat dehálaš ulbmiljoavku Várjjat sámi museii. Skuvlajagis 2001/2002 lea rahkaduvvon ođđa fáladat

gos iešguđetge fáttát deattuhuvvojit. Mánát besset ieža doaimmahit feara maid ja báikkálaš resursaolbmui lea ollu earenoamáš gelb-bolašvuohta iešguđetge surggiin. 2001 čavčča lei geađgeáigi fáddán, ja dalle mánát ráhkadedje geađgebiergasiid, ohppe dola bidjat ja málestit vuoššanrokkis. Juoigan, láv-lun ja sámi máidnasat, osku, guolásteapmi ja bivdin lea leamašan prográmmas 2002 giđa. Seammás leat ovdánahttimin olgošillju dávvirvuorkká lánka ja leat das ráhkadeamen leirasaji, gođiid ja vejolašvuođa lottiid geahččat.

Dávvirvuorká doaibmá deaivvadanbáikin sámi kultuvrii ja doppe lágiduvvojit mángga lágan doalut; e.e. Sámi álbmotbeaivvi ávvudeapmi, konsearttat, juovlameassu, teáhter ja kurššat maid kulturskuvla lágida. Geasset leat báikki nuorat offelažžan

Várjjat Sámi Musea
Inggágoahti
9840 Vuonnabahta
Tlf: 78 95 99 20
Telefákssa: 78 95 99 30
E-poasta: info@varanger-samiske.museum.no
<http://www.museumsnett.no/vsm>

Govvideaddji: Varanger samiske museum

Doarjjaortnegat

Friijafoanda

Friijafoanda lea stádalaš doarjjaortnet mánáid ja nuoraid várás gos stádalaš speallanruđaid badjebáza juhkkovuvvo báikkálaš doaimmaide. Jagis 2002 lei badjelaš 70 miljovna ruvdno juohkkiláhkai Friijafoanda musihkas, Friijafoanda teáhteris ja Friijafoanda mánát ja nuorat. Leat golbma válldoorganisašuvnna geat hálddašit Friijafoanda:

- Norgga musihkkaráđđi,
- Norgga Amatevrateáhterráđđi ja
- Norgga mánáid- ja nuoraidorganisašuvnnaid riikkaráđđi

Friijafoanda mánát ja nuorat juohká ruđaid lagabui 100 organisašuvnnaid báikkálaš servviide, daid searvves sámi nuoraidorganisašuvdna Davvi Nuorra. Muhto maddái báikkálaš organisašuvnnaid ja joavkkut geat eai leat guovddáš organisašuvnnaid miellahttun sáhttet ohcat doarjaga jus organisašuvdna lea demokráhtalaš ja das lea álbmotávkálaš mihttomearri. Kulturdoaimmat fertejit leat oassin doaimmas.

Organisašuvdna dahje joavku ferte bargat báikkálaš mánáid ja nuoraid várás geat leat vuollil 26 jagi ja singuin ovtas. Unnimusat 1/3 oassi miellahttuin fertejit leat vuollil 26 jagi. Jagis 2002 lei stuorámus doarjjasupmi 10.000 ruvnu.

Friijafoanda: <http://www.frifond.no>

Norgga musihkkaráđđi
Tollbugt. 28
0157 Oslo
Tlf: 22 42 45 50
Telefákssa: 22 42 44 10
E-poasta: nmr@musikk.no

Norgga Amatevrateáhterráđđi
Motzfeldtsgt. 1
Postboks 9136 Grønland
0133 Oslo
Tlf: 23 00 21 30
Telefákssa: 23 00 21 39
E-poasta: teater@frifond.no

Norgga mánáid- ja nuoraidorganisašuvnnaid riikkaráđđi
Nedre Vollgt. 5
0158 Oslo
Tlf: 23 31 06 00
Telefákssa: 23 31 06 01
E-poasta: frifond@lnu.no

Jurddabánku

Jurddabánku lea doarjjaortnet mánggakultuvrrálaš doaimmaid várás mánáide ja nuoraide. Norgga mánáid- ja nuoraidorganisašuvnnaid riikkaráđđi (LNU) hálddaša ortnega. Sii geat sáhttet ohcat leat mánáid- ja nuoraidorganisašuvnnaid ja minoritehtaorganisašuvnnaid mánáid- ja nuoraidguin. Ii leat fásta ohcanáigi, ja sáhttet ohcat 1000 ruvnnos gitta 30 000 ruvnu rádjái. Sáhttet váldit oktavuoda LNU:ain gos oážžu eanet dieđuid.

Sámediggi

Sámediggi lea várren ruđaid doaimmaide sámi mánáid ja nuoraid várás. Ulbmil ruđaiguin lea ovddidit sámi mánáid ja nuoraid bajásšaddaneavttuid doaimmaid boktemat nannejit ja gáhttejit sámegeiela ja kultuvrra. Sámediggi dáhttu vuoruhit doaimmaid mat ovddidit mánáid iežaset doaimma ja oassálastima. Doarjjaortnegis lea oalle viiddis ulbmilčilgehus, ja nu addo ge doarjja viiddis doaimmabijjuide ja proševttaide. Nuppi Sámedikkeáigodagas nubbái, ja jagis jahkkái sáhttet vuoruheamit muhtin muddui molsašuvvat, omd. makkár geografálaš ja/dahje giellaguovlluid vuoruha, makkár doaimmaid vuoruha jnv.

Stuorát doaluid oktavuodas, nu go festiválain ja teáhteroktavuodas, lea deattuhuvvon doarjut doaimmaid gos mánát ja nuorat leat geavaheddjit ja ulbmiljoavkkus.

Sámedikkis lea maid prošeahta man leat gohčodan "Dájmalasj máná". Proševtta ulbmilin lea movttiidahttit mánáid ja nuoraid gitta 16 jahkkái, čadahit iežaset proševttaid masa sáhttet ohcat ruhtadoarjaga. Ohcamušat maid mánát ja nuorat leat vuolg-

Friijafoanda

Jurddabánku

Sámediggi

Eará doarjjaortnegat

gahan ja main leat sámi doaimmat, leat eanaš vuoruhuvvon. Seamma guoská ohcamušaide mánáidjoavkkuin.

Geahččalanortnegin almmuhii Sámediggi jagis 2002 girjjálašvuodastipeandda nuoraid gaskal 13 ja 28 jagi geat čállet sámegillii. Ulbmil lea movttiidahttit nuoraid čállit sámegillii.

Sámedikki kulturossodat
8270 Drag
Tlf: 75 77 56 80
Telefákssa: 75 77 56 88
E-poasta: samediggi@samediggi.no
<http://www.samediggi.no>

Eará doarjjaortnegat

Gávdnojit olu stádalaš doarjjaortnegat main ulbmiljoavkkut leat mánát ja nuorat. Mánáidja bearašdepartemeanta almmustahtta juohke jagi diehtočálloša, mánáid ja nuoraid ángiruššan – Ráđđehusa áigumuš ja ángiruššanguovllut stáhtabušehtas, gos gávdná listtu iešguđetge doarjjaortnegiid badjel.

<http://odin.dep.no/bfd/norsk>

Govvideaddji: Trym Ivar Bergsmo / Samfoto

Oassálastin ja váikkuheapmi

Sámedikki nuoraidpolitihkáláš lávdegoddi

Sámedikki nuoraidpolitihkáláš lávdegoddi – SNPL – ásahuvvui bissovaš orgánan 2003 rájes, muhto lea gaskaboddosaččat doaibman 2001 rájes. SNPL bargun lea nannet sámi nuoraid mielmearrideami ja vejolašvuoda váikkuhit Sámedikki politihka. 2003 rájes leat SNPL:s vihtta fásta miellahttu oktáin peršuvnnálaš várreláhttuiguin, ja lea sámediggeráđđi gii sin nammada. Lahttut válljejuvvojit miehtá riikka ja leat gaskal 18 ja 28 jagi.

2003 rájes lea SNPL:a fápmudus ja organiseren mearriduvvon. Okta SNPL:a váldodoaimmain lea plánet ja lágidit Sámedikki jahkkásaš nuoraidkonferánsaid. SNPL galgá maid movttiidahttit eanet nuoraid beroštišgoahttit servodatášiin ja politihkas, lasihit nuoraid oassálastima Sámedikki válggain, ja oččodit eanet nuorra áirasiid Sámediggái, ja Sámedikki stivrraide ja lávdegottiide.

SNPL:s lea oalle friddja rolla, ja sáhtá ovddamearka dihte ieš loktet ja bargat daid áššiiguin mat sin mielas leat dehálaččat, ja sáhttet friddja vuodu alde buktit cealkámušaid mediaide ja eará áhahusaide.

SNPL galgá doaibmat ovtastussan gaskal sámi nuoraid ja Sámedikki, muhto maiddái gulaskuddanáhussan ja leat váikkuheadjijn ja “bearráigeahččín” nuoraidáššiid ektui Sámedikkis, ja dán láchkai veahkehit Sámedikki hábmet dikki nuoraidprofiilla ja nuoraidpolitihka. SNPL:s lea fásta gulahallanolmmoš Sámedikkeráđi láhttuid gaskkas, ja doallá guokte fásta čoaikkima Sámediggeráđiin jagis.

Sámedikki hálddáhhus kulturossodaga bokte doaibmá čállingoddiin SNPL:ai, ja sáhtá váldit oktavuoda SNPL:ain hálddáhusa bokte dahje njuolggá SNPL áirasiiguin. Eanet dieđuid das geat áirasat ja várreáirasat leat, ja gulahallandieđuid ja SNPL:a ollislaš mandáhta, gávnnat Sámedikki ruovttusiidduin www.samediggi.no.

Sámedikki nuoraidkonferánsa

Sámediggi lágida jahkásaččat nuoraidkonferánsa movttiidahttindihte ja nannendihte mánáid ja nuoraid váikkuhanvejolašvuodaid, aktiivválaš oassálastima ja beroštumi sámi servodagas. Sámediggi dáhttu čohkket nuoraid geain leat iešgudetlágán sámi duogážit nu ahte sii oahppásmuvvet. Mihttomearrin lea oazžut njuolggá signálaid ja árvalusaid das mas nuorat beroštit, ja geahčadit mo Sámedikki nuoraidpolitihkáláš bargu berre hábmejuvnot ja čađahuvnot. Jahkásaš nuoraidkonferánsat sáhttet váikkuhit nu ahte eanet nuorat dieđihit iežaset sámi jienastuslohkui, aktiivválaččat oassálastet politihka ja dán láchkai sihkarastet nuoraid oassálastima Sámedikkis. Sámedikki vuosttaš nuoraidkonferánsa lágiduvvui Kárášjogas 2001:as. Fáttát ledje “Rasima ja gierdameahttunvuolta” ja “Nuorat ja stuorat oassálastin ja váikkuheapmi”. Nubbi konferánsa lei Snoasás 2002:is namain “Beaivvi bárdni ja Robocop – heivvolaš čoaikkádus vai vártnuhisvuodaseaguhus?”. Fáttát ledje “Sámi kultuvra hálbbesgálvun?” ja “Árbevierru vrd. ođđaáigásašvuolta?”

Sámi mánáid- ja nuoraidorganisašuvnnat

Sámi mánáid- ja nuoraidorganisašuvnnat doibmet deaivvadanbáikin sámi mánáide ja nuoraide, ja servodat- ja kulturdoaimma, ja politihkáláš barggu foruman. Báikkáláš organisašuvnnain leat dájvja viiddis ja mánggalágán doaimmat, nu go giellabarggut, kulturfestiválat, valástallandoalut, mátkkit ja diehtujuohkkindoaimmat. Organisašuvnnain leat dájvja seamma lágán mihttomearit, namma lassii bargat dan ala ahte nannet ja ovdánahttit sámegeiela ja sámi kultuvrra. Dán láchkai leat organisašuvnnat dehálaš instrumeanttan nannendihte nuoraid identitehta.

Davvi Nuorra

Davvi Nuorra lea riikaviidosaš organisašuvdna sámi nuoraid várás geat leat gaskal 13 ja 32 jagi. Davvi Nuorra lea bello-datpolitihkáláš ja oskuvaš bealákeahhtá. Davvi Nuoras ledje jagis 2003 sullii 200 miel-

Sámedikki nuoraidpolitihkáláš lávdegoddi

Sámedikki nuoraidkonferánsa

Sámi mánáid- ja nuoraidorganisašuvnnat

InfoNuorra

lahtu miehtá riikka. Davvi Nuoras leat sihke eanjkilmiellahtut ja báikkálaš searvvit. Davvi Nuorra oassálastá nášunala nuoraidforain, earet eará Norgga mánáid- ja nuoraidorganisašuvnnaid riikkaráđi bokte.

Davvi Nuora mihttomearri lea earet eará addit sámi nuoraide dieđuid ja áddejumi eará sáminuoraid árgabeaivvis ja dilis, nannet oktiigullevašvuoda, veahkehit sámi nuoraid hukset iežaset sámi identitehta, ja maid dai jávkadit dološ áddejumiid das gii sáhtta gohčodit iežas sápmelažžan ja makkáriin sápmelaš galgá leat. Davvi Nuorra bargá earet eará gelbbolašvuodaloktemin sámi nuoraid gaskkas áššiin mat gusket sápmelaččaide, kuršaid, konferánssaid ja workshop:aid bokte.

Davvi Nuorra

E-poasta: davvinuorra@same.net
<http://www.davvinuorra.org>

Nuoraidlávdegottit

Sihke Norgga Sámiid Riikkasearvvis (NSR) ja Norgga Boazosápmelaččaidda Riikkasearvvis (NBR) leat sierra nuoraidlávdegottit. NBRa nuoraidlávdegoddi bargá eanaš áššiiguin mat gusket boazosámi nuoraide. NSRa nuoraidlávdegoddi bargá áigeguovdilis nuoraidpolitihkálaš áššiiguin, sihke organisašuvnna siskkoale, eiseváldiid ektui ja ja maid dai Sámedikki ektui. NSR-n lágida maid nuoraidkonferánssaid ja iešguđetge kuršaid ja proševttaid. NSR-n oassálastá nášunala nuoraidforain, earet eará Norgga mánáid- ja nuoraidorganisašuvnnaid riikkaráđi bokte.

NSRa nuoraidlávdegoddi

Poastastobe 173
9521 Guovdageaidnu
Tlf: 78 48 69 55
E-poasta: nsr@nsr.no
<http://www.nsr.no>

NBRa nuoraidlávdegoddi

Postboks 508
9255 Tromsø
Tlf: 77 66 26 80
E-poasta: nrl@same.net
<http://www.nrl-nbr.no>

Govvideaddji: Grete Hansen

Dávgi

Sámi nuoraidorganisašuvnna Suomas, Ruotas, Norggas ja Ruoššas deaivvadedje Kárášjogas skábmamanus 1999. Dán deaivvadeami boadusin lei Dávgi – Sámi nuoraidráđi ásaheapmi. Dávgi doaimmá válđoorganisašuvdnan sámi nuoraidorganisašuvnnaide. Dávvgi mihttomearri lea sihkkarastit sámi nuoraid vuoigatvuodaid oktan álbmogin, nannet sámi nuoraid ovttasbarggu ja deaivvadeami riikkarájáid rastá ja ovddidit sámi giela ja kultuvrra sámi nuoraid gaskkas. Dávgi maid bargá nannet oktavuoda eará álgoálbmogiiguin ja ovttasbarggu singuin.

Doajmmasiebrre Julev-Sábme (DSJ)

DSJ lea politihkálaš bealakehtes organisašuvdna man bargoguovlun lea olles julevsámi guovlu. DSJ bargá nannet sámi mánáid ja nuoraid identitehta ja lea e.e. lágidan geasseleairra mánáid várás ja Hellemo spábbačiekčancup.

Doajmma Siebrre Julev-Sábme

8270 Drag
Tlf: 97 61 73 77
<http://www.dsj.no>

InfoNuorra

Info Nuorra guovddážit leat rahpasat buot nuoraide ja juohká e.e. dieđuid oahppu, barguid, vuoigatvuodaid, kultuvrra ja astoáiggi birra. InfoNuorra kántuvrrain oažžu buot daid dieđuid maid dárbbáša ovttá báikkis, ja dieđut leat erenoamážit heivehuvvon nuoraide. InforNuorra kántuvrrain Kárášjogas, Guovdageainnus ja Nordlánddas oažžu dieđuid sámegillii.

InfoNuorra Kárášjogas lea suohkanlaš nuoraid diehtujuohkkín- ja bálvaluskántuvra man ulbmilin lea čohkket buot nuoraidguoskevaš dieđuid ovttá báikái. Eanaš eará Norgga nuoraid diehtujuohkkinkántuvrraid ektui, lea InfoNuorra vuosttázettiin nuoraidbálvaluskántuvra. Dát mearkaša ahte InfoNuorra aktiivválaččat searvá iešguđetge doaimmaid ja proševttaide mat leat nuoraid várás ja gos nuorat oasálastet, ja sii barget aktiivválaččat lasihandihte nuoraid beroštumi báikkálaš servodagas. InfoNuorra bagá buot áššiiguin maid nuorat jearahit.

InfoNuoras ulbmiljoavku leat nuorat gaskal 15 ja 30 jagi. InfoNuorra deattuha ahte sii galget leat posiitiivválaš ja bealátkeahtes báiki buot nuoraid várás, ii dušše erenoamáš joavkkuid várás. Deikka sáhttet nuorat boahttit buhtes árkkaguin ja mitalit dan maid ieža háliidit. Nuoraidorganisašuvnnat, eakto-dáhtolaš searvvit, váhnemat, skuvla, media ja earát sáhttet geavahit sin máhtolašvuoda ja dieđuid das man birra nuorat beroštit.

Lea Nordlándda fylkkagiella gii jođiha InfoNuora Nordlánddas mii lea álmolaš diehtujuohkkinkántuvra nuoraid várás Nordlánddas. Bálvalusa mihttomearrin lea veahkehit nuoraid gávdnat vástádusa sin gažaldagaide fáttáin dego oahppu Norggas ja olgoriikkas, bargu, kultuvra, astoáigi ja muđuid servodatdieđut. Nuorat maid sáhttet oažžut dieđuid iešguđet lágan olgoriikkas orruma birra, lágaid ja njuolggadusaid birra, ja fáttáide mat gusket gorudii ja sillui. Bálvalus lea maid heivehuvvon julevsámegillii.

InfoNuorra Kárášjogas
9730 Kárášjohka
Tlf: 78 46 75 10
E-poasta: post@infonuorra.com
<http://www.infonuorra.com>

InfoNuorra Guovdageainnus
Bredbuktnesveien 12
9520 Guovdageaidnu
Tlf: 78 48 71 66
E-poasta: infonuorra@trollnet.no
<http://www.infonuorra.unginfo.no/>

InfoNuorra Nordlánddas
Postboks 1115
8001 Bodø
Tlf: 75 54 43 50
E-poasta: poassta@infonuorra.no
<http://www.infonuorra.no>

Govvideaddji: Bente Geving / Samfoto

Fylkkagiellat

Fylkkagiellat leat dehálaččat go guoská sámi mánáid ja nuoraid bajásšaddaneavttuide. Earet eará lea fylkkagiellat ovdasvástáduš joatkkaskuvllain. Jagis 2002 rahkadeigga Sámediggi ja Romssa fylkkagiella formálalaš ovttasbargošiehtadusa. Jagis 2003 čuovvohii Finnmárkku fylkkagiella, ja dál geahččalit oažžut sullasaš šiehtadusaid eará fylkkagielladiguin ge.

Finnmárkku fylkkagiella

Ossodatgaskasaš nuoraidprográmmas Finnmárkku várás "Nuorra Finnmárkku" 2002–2005 leat dálá ja odđa nuoraid doaibmabijjut čohkkejuvvon. Váldoulbmilin lea nannet nuoraidbarggu dakko bokte ahte báldalastit ja ovdánahttit Finnmárkku nuoraidvuoruheami.

Ovttasbargošiehtadusas Sámedikki ja Finnmárkku Fylkkagiellat gaskkas lea sierra artihkkal mánáid ja nuoraid birra. Das boahta ovdan ahte "Áššeoasálaččat ovttasbarget mánáid ja nuoraid doaimmaid, proševttaid ja aktivitehtaid sisdoalu ovdánahttimis vai sámi giella ja kultuvra ja májggakultuvrralaš perspektiiva buorebut boahá ovdan. Erenoamážit gusto dát Kultuvrralaš Skuvlálávka oktavuodas ja Nuoraid Kulturdoaluid oktavuodas". Maiddái eará artihkkalat ovttasbargošiehtadusat leat mánáid ja nuoraid birra.

Olles ovttasbargošiehtadusa sáhtat lohkat Finnmárkku fylkkagiellat ruovttusiidduin: <http://www.ffk.no>

Romssa Fylkkagiella

Romssa Fylkkagiellat mihttomearrin lea ovdánahttit buorre sámedipolitiikka. Sierra sámedikonsuleanta galgá maid bargat sámi mánáid ja nuoraid ektui fylkkas. Fylkkagiella lágida sámedikonferánsa juohke jagi, ja jagis 2002 ledje nuorat fáddán. Konferánsaid vuolggasadi lea ásahtit deaivvadanbáikki gos iešguđetge oassálastit ja hálddašandásit geain lea ovdasvástáduš sámedipolitiikkii sáhttet deaivvadit ja ságastallat áigeguovdilis sámi hástalusaid birra.

Romssa fylkkagiella lea geavahišgoahtán Interneahta go leat ráhkadeamen doaibmaprográmma mánáide ja nuoraide Romssas. Interneahttasiidduin <http://www.ungplan.net> sáhttet nuorat ieža buktit oaiviliid dán plána sisdoalu ja vuoruheami ektui.

Romssa Fylkkagiella ja Sámediggi leaba vuolláičállan ovttasbargošiehtadusa. Šiehtadusas boahta ovdan ahte Romssa Fylkkagiella galgá fállat sámediggi fágan buot Romssa joatkkaskuvllaid ohppiide, geat dan háliidit. Jus ii leat vejolaš fidnet oahpaheddji, de galgá fállat gáiddusoahpahusa.

Šiehtadusas maid čuožžu ná: "Romssa fylkkagiella áigu álggahit "sámi kulturmáhtu" lohkanbádjefágan ja "sámi kulturmáhtu" válljenfágan Romssa fylkka joatkkaskuvllain. Romssa fylkkagiella galgá, vai juksa mihtomeari ahte ii oktage oahppi galgga beassat Romssa fylkka joatkkaskuvllain almmá vuodđomáhtuid haga sámi dilálašvuodaid birra, ráhkadit ja fállat deavddaoahppopáhka buot oahpaheddjiid várás juohke Romssa fylkka joatkkaskuvllain ja oahpponeavvopáhka sámi dilálašvuodaid birra Romssas. Sámediggi galgá veahkehit Romssa fylkkagiellat dán barggu ovddidemiin ja ruhtademiin".

Nordlándda fylkkagiella

Nordland Nordlándda Fylkkagiella juohká jahkkásaččat oahppostipeandda sámi nuoraide fylkkas geat váldet alit oahppu. Sámi organisašuvnnat maidai ožžot doaibmadoarjaga ja eará doaimmaide mat ovddidit sámi kultuvrra. Searvvit ožžot doarjaga doaimmaide gos mánáin ja nuorain lea vejolašvuohka deaivvadit eará sámi mánáiguin ja nuoraiguin, maiddái riikkarájaid rastá.

Nordlándda fylkkas lea sierra sámi lávdegoddi mii oppalaččat bargá sámi áššiiguin. Sámi lávdegoddi lágidii 2003:as konferánsa mii deattuhi sámi nuoraid ja identitehta.

Finnmárkku fylkkagiella

Romssa Fylkkagiella

Nordlándda fylkkagiella

Riikkaidgaskasaš ovttasbargu

Servodaga ovdáneapmi dáhpáhuvvá mánggabealat vuogádagas gos leat ekonomálaš, sosiála ja kultuvrrálaš váikkuheamit riikkarájáid rastá. Máilmmiservodaga globaliseren eaktuda ahte nuorain leat dieđut eará riikkaid dili birra ja hájjanit ovttasbargat nuorain geain lea eará kultuvra ja biras. Lea dehálaš ahte mánát ja nuorat buorebut besset oassálastit riikkaidgaskasaš ovttasbarggus ja ahte sii ohppet ja ožžot áddejumi eará riikkaid kultuvrrálaš ja sosiála árbevieruid ektui. Eanet johtaleapmi mánáid ja nuoraid gaskkas addá vejolašvuoda buoret áddejupmái.

Váikko vel eaktodáhtolaš organisašuvnnat leat guovddázis riikkaidgaskasaš barggus, de lea maid individuála ja organiserenkeahttes riikkaidgaskasaš oktavuoha ollusiida dehálašžan.

Ovttasbargu kultuvrraid rastá

Sámi nuorat ássat njeallji riikkain – Norggas, Ruotas, Suomas ja Ruoššas. Olbmot leat guhkká ovttasbargan riikkarájáid rastá, vaikko vel Ruošša lei ge guhkká ovttasbarggu olggobealde.

Norgga nuorat ožžot hájjanemi, dieđuid ja oktavuoda eará riikkaid nuoraiguin go oassálastet riikkaidgaskasaš konferánsain, seminárain, festiválain ja oahppomátkkiin. Dát hástala earet eará ahte lea dihtomielalaš iešas kultuvra ektui ja lea gierdevaš go deaivvada eará kultuvrraiguin.

Gávdnojit mánga ortnega main sáhtta ohat doarjaga riikkaidgaskasaš ovttasbargui. Eurodesk lea eurohpálaš fierpmádat gos oažžu dieđuid nuoraid, lonuhusa ja johtaleami birra. Eurodesk-diehtovuodus leat dieđut riikkaidgaskasaš ja nášunala doarjjaortnegiid ja prográmmaid birra oahpaheami- oahppoja nuoraidurggiin. Dieđuid searvves leat ádehahti čilgehusat maid prográmmat dorjot, mo galgá ohat doarjaga – ja maiddái: Geainna galgá váldit oktavuoda oažžundihte eanet dieđuid juohke prográmma birra.

Eurodesk Norggas
E-poasta: eurodesk@bufa.no
<http://www.eurodesk.no>

NUORRAN Eurohpás

Prográmma NUORRAN Eurohpás galgá ovdidit oktavuoda ja ovttasbarggu nuoraid gaskkas miellahttoriikkain ja váikkuhit nu ahte europeálaš dimenšuvdna vel eanet galgá deattuhuvvot riikkaidgaskasaš ovttasbarggus. Norgga oassálastin EEO-šiehtadusa bokte mearkkaša olu dasa ahte nuoraidjoavkut Norggas ožžot odđa ja viiddiduvvon vejolašvuodaid europeálaš ovttasbarggus. Prográmma lea maid heivehuvvon ovttasbarggu ektui goalmátriikkain, álgovuorus Gaskaáhpeguovlluin, Latin-Ámerihkkáin ja Guovddáš- ja Nuorta-Eurohpáin.

Ekonomálaš doarjaga mihttomearrin lea ovdidit nuoraidjoavkkuid lonohallama, juogo bilaterála dahje multinášunala dásis. Ulbmiljoavku leat nuorat gaskal 15 ja 25 jagi ja eaktuduvvo ahte ovttasbargu lea organiserjuvvon ja ahte das lea dakkár sisdoallu mii ovddida bissovaš oktavuodaid ja lea prográmma mihttomeariid mielde. Dasa lassin galgá addit nuoraide gaskal 18 ja 25 jagi vejolašvuoda leat olgoriikkas gaskal 6 ja 12 mánu ja eaktodáhtolaččat oassálastit báikkálaš nuoraidbargoprošeavttas nuoraidbarggus, birasgáhttemis, sosiála barggus dahje eará lánkai bálvalit báikkálaš servodaga. Oahpahallibálvalus dán hámis lea lea odđa fáladat norgga nuoraide.

NUORRAN Eurohpás leat vihtta doaimbabiiju:

1. Joavkolonohallan
2. Álggahallibálvalus (volontørabálvalus)
3. Báikkálaš nuoraidprošeavttat
4. Ovttasbargu eará EU-prográmmaiguin
5. Oahpaheapmi, diehtujuohkkin ja fierpmádat

NUORRAN Eurohpás
E-poasta: bufa@bufa.no
<http://www.ungieuropa.net>

Ovttasbargu
kultuvrraid rastá

NUORRAN Eurohpás

Davviriikkalaš ovttasbargu

Nuoraidbargu
Barentsguovllus

Riikkaidgaskasaš konferánsat
álgoálbmotnuoraide

Davviriikkalaš ovttasbargu

Davviriikkalaš ovttasbarggus leat guhkes árbevierut ja lea váikkuhan garra oktiigulle-vašvuhtii davviriikkaid gaskkas. Mii guoská nuoraidpolitihkii, de lea Davviriikkalaš nuoraidlávdegoddi dat orgána mii addá ráđiid Davviriikkalaš Ministtarráđđái. Nuoraidlávdegottis leat áirasat daid departe-
meanttain geain lea ovddasvástádus nuoraidássiin, nášunala nuoraidráđiin ja áirasat iešstivrenguvlluin. 2002 rájes lea maid Dávgi beassan oassálastit čoačkimiin ovttá áici áirasin.

Davviriikkalaš nuoraidlávdegottis leat guokte doarjjaortnega mat galget árvvosmahttit nuoraidbarggu Davviriikkain, prošeaktadoarj- ja ja organisašuvnadoarjja. Organisašuvnadoarjaga sáhttet addit mánáid- ja nuoraidorganisašuvnnaid davviriikkalaš ovttasbargostruktuorraide. Prošeaktadoarjja lea ovttasbarggu várás gaskal davviriikkalaš mánáid- ja nuoraidorganisašuvnnaid, servviid ja eará joavkkuid geat barget mánáid ja nuoraid ovddas, beali ja siiguin ovttas unnimusat golmma riikkas dahje iešstivrenguvlluin. Sámi organisašuvnnaid leat ožžon doarjaga guktui ortnegiid bokte.

*Davviriikkalaš nuoraidlávdegoddi
Store Strandstræde 18
DK-1255 København K
Tlf: +45 33 96 02 00
Telefaks: +45 33 93 63 44
<http://valhalla.norden.org>*

Nuoraidbargu Barentsguovllus

Barentsráđđi mearridii jagis 1999 fátmásttit nuoraidpolitihka okta iežas ovddidansurggiin. Nuoraidministarkonferánsa Romssas 2001:as mearridii sierra doaibmaplána lagát ovttasbarggu ektui nuoraidpolitihkas ja eanet ráhčat čadahit nuoraidprošeavttaid guovllu rájaid rastá. Plána deattuha man dehálaš lea bisuhit ja ovdánahttit álgoálbmogiid giela ja kultuvrra, ja sihkkarastit bissovaš ovdáneami guovllu ealáhusvuodus.

2003 rájes lea ásahuvvon kántuvra, Barents Youth Cooperation Office, mas leat guokte koordináhtora Murmánsskas.

Koordináhtoriid bargun lea addit ráđi ja bagadallat prošeaktajurdagiid ovdánahttimis, čohkket dieđuid ja čuovvolit vejolaš ruhtangálduid prošeavttaide ja juohkkit dieđuid.

Barents guovllulaš bargujoavku nuoraidgázaldagaid várás, Regional Working Group on Youth Issues, lea áiddo ásahuvvon. Sis lei vuosttaš čoačkkin cuoŋománu 2003.

<http://www.murman.ru/barents-info/youth-main-engl.htm>

Riikkaidgaskasaš konferánsat álgoálbmotnuoraide

Vuosttaš máilmmikonferánsa álgoálbmotnuoraide lágidevuui Canadas jagis 1991, ja das lei namma World Indigenous Youth Conferences (WIYC). Das rájes leat lágidevuon njeallje ođđa konferánsa e.e. Ruotas 1996:as. Maŋemus konferánsa lágidevuui Ođđa Sealánda 1999:is. WIYC čohkke 300–400 nuora olles máilmmis ja lea dehálaš deaivvadanbáikin. Konferánsat leat leamašan ávkálaš inspirášiivuođi ja fierpmá-dathuksemii. Boahte konferánsa lea plánejuvvon Ruonáeatnamis, muhto ii leat vel mearridevuon goas.

WIYC lassin, leat lágidevuon "sorjjasmeahtun" konferánsat álgoálbmotnuoraide. Ovddamearka dihtii lágidevuui stuorra konferánsa Filippiinnáin jagis 2001.

Arctic Youth Camp maid Davvi Nuorra ja Riddu Riđđu lágideaba lea maid ovddamearkan bissovaš konferánsaide/leairraide mat lágidevuojit álgoálbmotnuoraid várás.

Mánáidáittardeaddji

Láhka mánáidáittardeaddji birra mearriduvvui jagis 1981. Lága goalmát páragráfas čuožžu: "Áittardeaddji bargun lea ovddidit mánáid beroštumiid almmolaš ja priváhta ektui, ja čuovvut mielde mánáid bajásšaddaneavttuid ovdáneamis."

Dákkár viiddis fápmudus, ja ONa Mánáidkonvenšuvnna vuodul, mii dál lea oassin Norgga lágas, galgá Mánáidáittardeaddji bearráigeahččat mánáid bajásšaddandilálašvuodaid Norggas. Dát guoská buot mánáidjoavkkuide, ja buot servodatsurggiide, nu go mat skuvla, dearvvašvuodabálvalusa, mánát geain váhnemat leat earránan, mánát ja astoáigi, givssideapmi, rassisma, Interneahtta, neahttagulahallama (chattema) jnv.

Mánáidkonvenšuvdna muitala makkár suodjaleami mánát sáhttet gáibidit, makkár fáldagaid servodat berre fállat mii e.e. guoská dearvvašvuodadikšui ja oahpahussii, ja maid dái makkár vuoigatvuodát mánáin ja nuorain lea gullot min servodagas.

Mánát ja nuorat leat dievaslaš indiviidat geain lea vuoigatvuolta cealkit oainnuset ja

gullot buot áššiin mat gusket sidjiide. Danin lea dehálaš hukset ja viiddidit demokratálaš ášahusaid skuvllain ja lágasberrasis vai dat sáhttet doaibmat ja ságastallat nuoraid ovdas.

Mánáid bajásšaddan molsašuvvá min guhkes riikkas. Mis leat olu iešguđet lágán joavkkut main leat iešguđet lágán dárbbut.

Mánáidáittardeaddji dáhttu buoridit gulahalama sámi mánáidguin ja nuoraiguin. Mii diehttit ahte sámi mánáid bajásšaddaneavttut molsašuvvet seamma olu go muđuid ge mánáid gaskkas, muhto mii maiddái diehttit ahte sámi mánáin leat hástalusat mat eará mánáin eai leat. Dát hástalusat gusket giela ja kultuvrra viidáset fievrrideapmái ja nannemii, ja maid dai ráhkadit alcceseaset identitehta ja gullevašvuoda servodahkii mii rievdá nu johttilit.

Mánáidáittardeaddji dárbbasa árvalusaid, earenoamášit sámi mánáin ja nuorain daid iešguđet ge áššiid ektui mainna mii galgat ja berret bargat. Dii gávdnabehtet min dáppe <http://www.barneombudet.no>, gos sáhtti-behtet midjiide sáddet Čielga Dieđuid, jurda-giid ja kommentáraid.

Govvideaddji: Trym Ivar Bergsmo / Samfoto